

Arhivs.

270

8
—
374

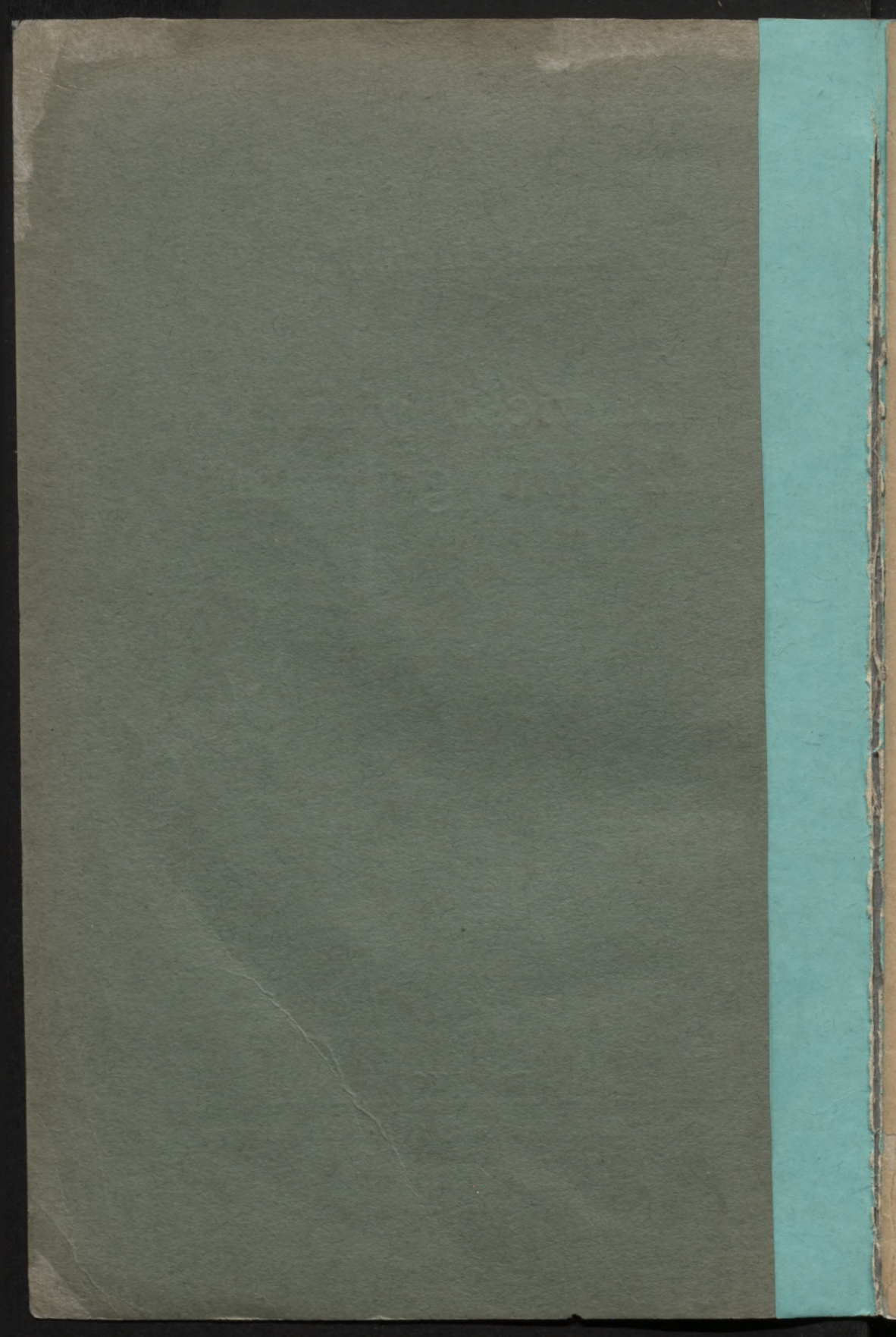
8
—
374

Jānis Straubergs

**Latviešu pirmās
dziesmu grāmatas**

Rīgā, 1936

Izdevusi L. ū. filol. un filoz. studentu Ramave.

8
374

Jānis Straubergs

Latviešu pirmās
dziesmu grāmatas

Rīgā, 1936

Izdevusi L. ū. filol. un filoz. studentu Ramave.

Grāmatu spiestuves kooperatīvs
„GRĀMATRŪPNIĒKS“
Rīgā, Pils ielā 14. №

1953 p. 5. l. 6.

L. V. S.
№. 306777 ✓

0309048673

Grāmatu spiestuves kooperatīvs
„GRĀMATRŪPNIĒKS“
Rīgā, Pils ielā 14. №

1953. gada 1. jūlijs

Grāmatu spiestuves kooperatīvs „GRĀMATRŪPNIĒKS“ Rīgā, Pils ielā 14. №

Latviešu pirmās dziesmu grāmatas

Latviešu luterāņu dziesmu grāmata līdz 19. g. s. beigām parasti ir rokas grāmatas sastāvdaļa. Šī rokas grāmata, kuras pirmais izdevums iznāca 1586/7. g., saturēja to minimālo, kas bija nepieciešams, lai latviešu valodā varētu noturēt kārtīgus dievkalpojumus un izdarīt nepieciešamās baznīcas ceremonijas. Katrā šīs rokas grāmatas izdevumā bija vismaz trīs daļas: perikopi t. i. evaņģēlijs un epistulas, kas mācītājam bija baznīcā jānolasa katru svētdienu, tad katechisms, kas bez Lutera mazā katechisma ar jautājumiem un atbildēm saturēja vēl galvas gabalus, kristības un laulības grāmatu un dažas lūgšanas, un, beidzot, dziesmu grāmata, kas bez dziesmām saturēja arī pārējos dziedamos gabalus, kā kollektes, antifonas, rezponzorijus, sekventus un liturģijas daļas. Šī rokas grāmata ir radusies nevis 1586. gadā, bet jau daudz agrāki un daži noteikti dati liek domāt, ka pirmais, kas šo rokas grāmatu sakārtojis, ir Joh. Eks, laikā no 1535. līdz 1537. gadam, izmantojot tos materiālus, kas bij sakrājušies pirmos reformācijas gados un arī katoļu laikmetā. Divas pirmās rokas grāmatas daļas — perikopi un katechisms — ir stipri stabili un nākošos izdevumos daudz neko nemainās, ko nekādi nevar teikt par trešo daļu, kuras mūžs ir sevišķi raibs.

17. g.s. pēdējā ceturksnī, kad latviešu garīgās dzīves un kultūras prasības pāraug vecās rokas grāmatas robežas, kad grāmata sāk pāriet no garīdznieku un baznīcas kalpu rokām tautas rokās, kad rodas latviešu skolas arī ārpus Rīgas, kad latviešu valodā iznāk ābece, lielie katechismi, lūgšanu grāmatas, un, beidzot, visa bībele, — saites starp atsevišķām rokas grāmatas daļām arī paliek valīgākas. Parādās patstāvīgi dziesmu grāmatu izdevumi, kas vairs neietilpst rokas grāmatā. Pirmā šāda atsevišķa dziesmu grāmata ir Vilkena 1686. g. drukātā un Dreseļa (?) rediģētā dziesmu grāmata, tad nāk 1693. g. Nöllera izdotā dziesmu grāmata, tad 1704. g. Nöllera drukātā un Depkina rediģētā dziesmu grāmata, 1708. g. Depkina rediģētā un Nöllera mazā formātā drukātā dziesmu grāmata, kas pilnīgi pazudusi, 1714. gadā Jelgavā iznākušā Bīnemaņa dziesmu grā-

mata un Frölicha izdotās, tā sauktās „nuciņas“. Bet arī pieprasījums pēc atsevišķām rokas grāmatas daļām bija nevienāds, un bieži gadījās, ka viena izdevuma kāda daļa bij izpārdota daudz ātrāki kā pārējās daļas, un nācās komplektēt jaunā izdevumā daļas ar vecā daļām. Lai to varētu labāk izdarīt, tad uz atsevišķām rokas grāmatas daļām, arī uz dziesmu grāmatām, nedrukāja vairs gada skaitli, kad grāmata drukāta. Šo paņēmieni iesāka Nöllers un visplašāki izlietoja Frölichs, un šādas nedatētas dziesmu grāmatas radīja ļoti lielus pārpratumus dziesmu grāmatu datēšanā.

Dziesmu grāmata iznākusi šādos izdevumos:

1) 1587. g. Drukāta Karaļaučos, rediģējuši Kurzemes mācītāji. 2) 1615. g. (divi varianti), Rīgā, rediģ. Rīgas mācītāji. 3) 1631. Rīgā, red. Mancelis. 4) 1643. Rīgā, red. Mancelis. 5) 1672. Rīgā, red. Rīgas mācītāji, Lademachers, Stals un Kleinšmidts. 6) 1685. Rīgā, Nöllers, red. Ulrichs un Lademachers. 7) 1685. Jelgavā, red. Adolfs. 8) 1686 Rīgā, Vilkens, red. Dreselis. (?) 9) 1690. turpat, red. Glūks. 10) 1693. Nöllers Rīgā, red. — ? 11) 1696. Nöllers Rīgā, red. Depkins. 12) 1700. Vilkens Rīgā, red. Glūks. Ir iespējams kāds agrāks izdevums (1694.?) 13) 1704. Nöllers Rīgā, red. Depkins (divi varianti). 14) Ap 1708. (nav uzglabājies, mazā formātā — „nuka“?) Nöllers, red. Depkins. 15) 1712. Nöllers, red. —. 16) 1714. Jelgavā, sastādījis Binemanis. 17) 1723. Frölichs Rīgā, red. Dics. 18) 1727. Jelgavā, red. Grēvens.

Sākot ar šiem diviem pēdējiem krājumiem, luterāņu dziesmu grāmata nošķirojas Vidzemes un Kurzemes dziesmu grāmatā.

Rīdzinieki pārdrukā vairākos izdevumos Dīca grāmatu kā parastā 8°, tā arī „nuku“ formātā, bez kādām pārmaiņām, tikai pievienojot trīsdesmitos gados nelielu pielikumu un 1762. g. lielāku pielikumu. 1767. g. Ravensbergs šo grāmatu pārstrādā, izmetot ārā bezatskaņu dziesmas, un šis pārstrādājums ir Vidzemes vecā dziesmu grāmata, kas iznāk daudzos izdevumos.

Arī Grēvena grāmata iznāk jaunos izdevumos kā Kurzemes dziesmu grāmata.

*

Galvenais avots, no kā savu saturu smēlusi latviešu dziesmu grāmata, ir Rīgas vācu dziesmu grāmata. To dziesmu, kas ņemtas no citiem avotiem, ir niecīgs procents. Grē-

vens visas dziesmas tulko no vācu valodas; izņēmums ir kādas 28 Dīca dziesmas, kas tulkotas no zviedru valodas. Visas tās pārmaiņas, kas notika vācu dziesmu grāmatā, atspoguļojās arī latviešu dziesmu grāmatā un tādēļ, lai izprastu latviešu dziesmu grāmatas attīstību, īsumā jāiepazīstas ar Rīgas vācu dziesmu grāmatas attīstību.

Pirmā Rīgas vācu dziesmu grāmata iznāca 1530. gadā. Šīs dziesmu grāmatas virsraksts ir: „Kurtz Ordnung des Kirchendiensts, Sampt eyner Vorrede von Ceremonien, an den Erbarn Rath der löblichenn Stadt Riga ynn Liefflandt. Mit etlichen Psalmen und Götlichen lobgesengen die yn Christlicher versamlung zu Riga ghesungen werden. MDXXX.

No šī virsraksta redzams, ka pirmā Rīgas dziesmu grāmata faktiski nemaz nebija dziesmu grāmata; tā bija agenda, kas nosaka baznīcas ceremonijas Rīgas jaunajā luterāņu baznīcā un starp citu norāda, kādas dziesmas kādos gadījumos dziedamas, bet tā kā šīs vācu jaunās dziesmas plašākām aprindām vēl nebija pazīstamas, tad bij nodrukāti arī šo dziesmu teksti lejas vācu izloksnē. No šīs agendas („Kirchen-Ordnung“) izauga pazīstamā Rīgas vācu dziesmu grāmata, kuŗu vēl līdz 18. g. s. beigām lietoja ne tikai Rīgā, bet arī daudzos Vācijas apgabalos. Mums ir pazīstami sekojoši šīs Rīgas vācu dziesmu grāmatas izdevumi: 1530., 1537., 1548., 1559., 1567., 1578., 1592. lejas vācu izloksnē, tad nāk pirmais augšvācu izdevums, kuŗu parasti datē ar 1615. g., bet kas izdots ap 1600. g., tālāk 1621. g. izdevums, 1625., 1631., 1635., 1640., 1654., 1660. un tad 1664. gadā iznāk Brevera pārstrādātā Rīgas vācu dziesmu grāmata, kuŗa daudzos izdevumos ar dažiem papildinājumiem Rīgā paliek līdz 18. g. s. beigām.

Rīgas vācu dziesmu grāmatas attīstību 16., 17. un 18. g. s. var sadalīt sekojošos posmos.

1) 1530.—1548. Veidošanās laikmets, pie kuŗa pieder 1530., 1537. un 1548. gadu izdevumi, kad katrā grāmatā nāk klāt jauns materiāls un vecais tiek pārkārtots.

2) 1559.—1592. Stabila dziesmu grāmata lejas vācu izloksnē. Grāmatas iekārta un saturs, izņemot nelielus grozījumus, nemainās. Jaunās dziesmas ievieto nelielā pielikumā.

3) 1600.—1621. Augšvācu dziesmu grāmata divās daļās. Pirmā izdevumā teksti pēc vecās lejas vācu dziesmu grāmatas, tālākos izdevumos tekstus pieskaņo pārējo augšvācu dziesmu grāmatu tekstiem. (H. Samsons?)

4) 1621.—1664. Šrōdera un H. Samsona sakārtotā dziesmu grāmata.

5) 1664.—1791. Brevera sakārtotā dziesmu grāmata. Latviešu dziesmu grāmatu paraugi ir vācu dziesmu grāmatas un viņas arī ietilpst šai schēmā sekojošā kārtā:

1) 1587. g. izdevums pieder pie otrā tipa un pēc savas uzbūves saskan ar tām Rīgas vācu grāmatām, kas drukātas laikā no 1559. līdz 1592. gadam.

2) 1615. g. izdevums, visumā piekļaudamies tam pašam otram tipam, satur sevī daudz no pirmā tipa, t. i. pirmo izdevumu 1530.—1548. g. elementiem un arī trešā tipa elementus no laikmeta 1600.—1621. gadam.

3) 1631. g. izdevumā Mancelis cieši seko 4. tipa paraugam, t. i. Šrōdera un Samsona sakārtotai dziesmu grāmatai. Tālākie dziesmu grāmatas izdevumi vielas sakārtojumā seko Manceļa paraugiem, un tikai 17. g. s. beigās sāk mazliet atsvabināties no Manceļa virskundzības.

4) Bīnemanis, Dīcs un Grēvens galīgi pāriet uz Brevera dziesmu grāmatu.

Pēc tulkojuma veida latviešu dziesmu grāmatas sadalās:

1) neritmiskie, burtiskie tulkojumi, kur vācu teksts tulkots vārdu pa vārdam. Pie šī tipa pieder 1587. un 1615. gada dziesmu grāmatas.

2) neritmiski, loģiskie Manceļa tulkojumi, kuŗos Mancelis cenšas izteikt vācu teksta domu jau latviskā vārdu sakopojumā. Pie šī tipa pieder 1631. un 1643. gada izdevumi,

3) jauktie izdevumi, kur kopā ar Manceļa neritmiskiem tulkojumiem ieiet ritmiskie tulkojumi ar atskaņām. Pie šī tipa pieder izdevumi sākot ar 1672. gadu līdz 1762. gadam, izņemot 1686. g. izdevumu un Jelgavas izdevumus, sākot ar 1714. gadu,

4) atskaņu dziesmu grāmatas, kur ir tikai dziesmas ar atskaņām; tādi bez 1686. gada izdevuma ir visi Jelgavas izdevumi pēc 1714. un Rīgas pēc 1762. gada.

Pirmo vācu dziesmu grāmatu saturs un forma ir vēl

stipri nabadzīga. Arī šeit atskaņu dziesmām bij jāizspiež neatskaņotās. Lai gan Dāvida dziesmas bija tās, kas pirmās tika pārstrādātas atskaņotā veidā, tomēr 16. g. s. Rīgas vācu dziesmu grāmatās priekšroka ir bezatskaņu Dāvida dziesmām, kuŗu dziedāšana tieši ietilpst baznīcas ceremoniālā un kuŗu vietā tikai fakultātīvi var stāties atskaņotas dziesmas. Tāpat arī vēlākos laikos, kad jau pilnīgi valdīja atskaņu dziesma, pat 18. g. s., Magnifikatu, Cacharijas slavas dziesmu un 12. Jezajas nodalu dzied vēl prōzā. Bet arī atskaņoto vācu dziesmu ritms pirmā laikā ļoti klibo un grāmatas pārredīgējot vienzilbju vārda vietā dažreiz gadās ielikt divzilbīgu vai otrādi; lieku vārdu iespraušana nav reta lieta, tāpat arī toreizējos autorus nebūt netraucē tas, ka zilbju skaits dziesmas otrā pantīnā ir lielāks vai mazāks kā pirmā pantīna attiecīgā teikumā. Ka šāda neizkopta gaume nevarēja sekmēt latviešu dziesmas attīstību, arī ir skaidrs.

Pašu dziesmu izvēle arī bija nabadzīga. Oriģināldziesmu bija samērā maz, lielākā daļa dziesmu bija psalmu t. i. Dāvida dziesmu pārstrādājumi, kā arī latīņu himnu, dažādu citu dziedājumu, kā antifonu, introitu, sekventu un liturģijas daļu tulkojumi un pārstrādājumi. Tāpat arī dziesmu veidā pārstrādāja lūgšanas, baušļus, ticības apliecību. Un tas arī ir saprotams, jo pārejot uz dievkalpojumiem vācu valodā, nevarēja uz reizi visu radīt no jauna, bet bija jāapmierinās ar vecā pārstrādāšanu un pielāgošanu jaunajiem apstākļiem. Sevišķi viss tas duŗas acīs Brīsmāņa agendā (1530. g. R. K. O.*), kur faktiski gandrīz visi dziedamie elementi ņemti no katoļu kulta: atskaņotas un bezatskaņu Dāvida dziesmas, antifonas, introiti, himnas, un tikai dažas oriģinālas dziesmas, kuŗas savu īsto vietu dievkalpojumā nav vēl iekārojušas. Ir dziesmas, ko var dziedāt himnas, antifonas vai kāda cita dziedājuma vietā. Rīgas vācu baznīcā gan vēlāk visi latīņu dziedājumi atgriežas un tos Doma skolas skolnieki dzied latīņu valodā.

Ka ar latviešu pirmām dziesmām nevarēja būt citādāki, arī skaidrs.

*

Lai tuvāki izsekotu latviešu dziesmas attīstībai, apskatīsim īsumā 1587. gada dziesmu grāmatu.

*) R. K. O. = Rigische Kirchenordnung.

Šī grāmata sakārtota pēc 1559. gadā pārveidotās „Rigische Kirchenordnung“ parauga. Kā pirmās ievietotas dziesmas, kas dziedamas svētdienas agrā dievkalpojumā. Šis dievkalpojums sākas ar antifonu Veni sancte Spiritus, tad dzied vai nu dažus oktonārijus no 119. Dāv. dziesmas vai viņu vietā pirmo, otro un trešo Dāvida dziesmu, starp tām lekcijas no vecās vai jaunās derības un tad Te Deum laudamus.

Einhorns*) piezīmē, ka uz laukiem var apmierināties ar antifonu, vienu Dāvida dziesmu, vienu lekciju vai katechisma gabalu un Te Deum laudamus vācu vai latviešu valodā.

1587. gada „Undeutsche Psalmen“ sākas ar antifonu, tad nāk trīs Dāvida dziesmas un Te Deum laudamus, ar ko noslēdzas rīta dievkalpojuma dziesmas. Antifona „Naatze swetais Gars Kunx Dews“ ņemta no R. K. O.***) izdevuma pēc 1537. gada, turpretim šis pašas antifonas teksts 1615. gada izdevumā ir vecāks un ņemts no tā paša R. K. O. pirmā izdevuma (1530) un to tulkojis Rams. Trīs Dāvida dziesmu teksti tulkoti no lejas vācu bībeles 1533. gada izdevuma. Te Deum laudamus nodrukāts divās redakcijās: Vitenbergas un Rīgas. Pirmais ir noteikti pašu kurzemnieku tulkojums, 1587. gada izdevumam, otrs turpretim ir tulkots latviešu valodā jau daudz agrāk un nodrukāts tikai tādēļ, ka ne tikai Rīgā, bet arī visur citur jau no veciem laikiem šo tekstu dziedāja un tas ļaudīm bija parasts. Šis teksts tomēr nebija oficiālais Mārtiņa Lutera Vitenbergas teksts, bet tuvāks vecājam latīņu tekstam. Nākošās dziesmas, sākot ar Kyrie un beidzot ar Benedictio, satur svētdienas parasto dievkalpojumu (Mesu). Šis dievkalpojums sākas ar introitu. 1587. g. izdevumā introitu nav, bet 1615. g. izdevumā nodrukāti introiti: Ziemas svētkos „Viens bērns mums ir piedzimis un viens Dievs ir mums dots.“ Lieldienās divi: „Tas akmens, katru tie darba ļaudis“, un „Tas gir auxkam czelis, ko meckleyat yus tho cziwe py mirronnems?“ Introits Debesbraukšanas dienā „Jus Galileie wire“, Vasaras svētkos „Tas gars ta Kunge Pepueld tas passoules Galle Halleluia“.

*) t. i. A. Einhorna Kurzemes agendas: Kirchenreformation des Fürstenthums Churland vndt Semigalien. 1570. De doctrina et ceremoniis. Kirchen-Ordnung. 1570.

**) R. K. O. = Rigische Kirchenordnung.

1587. g. izdevumā introīti nav ievietoti tādēļ, ka šie introīti sākot ar 1567. gadu atdalīti no R. K. O. atsevišķā pielikumā, un tā kā redaktori stingri turējušies pie 1567. gada parauga, tad arī nav introītus ievietojuši; 1615. gadā sastādītāji izmantojuši vecākus izdevumus, kur introīti vēl vācu dziesmu grāmatās atrodami. Pēc introīta nāk Kyrie, pēc tā Gloria: „Gode unde szlaw / gir Dewam exkan auxte Debbess“, uz ko koris vai draudze atbild ar dziesmu: „Wenam Dewam exkan auxte gir Goodtcz“, kuŗu pēc R. K. O. sākot ar 1537. g. var lietot vecās Gloria atbildes vietā. Tad nāk kolektes, kuŗas 1587. g. izdevumā tulkotas no 1567. gada R. K. O. un vēlāk pārdrūkātas bez pārmaiņām 1615. gada izdevumā. Tad pēc epistulas nāk sekventi un alleluja. Sekventi tāpat kā introīti latviešu dziesmu grāmatās ļoti reti un viņus ļoti agri izstumj noslēguma dziesmas. 1587. gadā ir tikai viens sekvents: Grates nunc omnes: „Wuesze mhes nu sackam patteiteczibe“. 1615. g. izdevumā vēl ir Vasaras svētkos sekvents: „Nu nātez atkal swetcz gars apgaismo muse sirde“ un Lieldienās „Christo tam pattese lele dene Jere lai mums Chrustitem s czedat“. 1587. gada vienīgais sekvents ir sadalīts divās daļās un ar to zaudē savu patstāvīgu nozīmi un pārvēršas it kā par dziesmas „Gelobet seystu Jesu Christ“ ievadu un noslēgumu. Tad nāk evaņģēlijs, bet ticības apliecības vietā jau dziesma „Mhes titzam wuesse exkan wene Dewe“, tad nāk sprediķis, pēc sprediķa ja nav dievgaldnieku, nodzied „Erhalt uns Herr bey deinem Wort“ jeb Litaniju, ja ir dievgaldnieki, tad sākas praefatio t. i. sagatavošana svētam vakarēdienam, tad nāk consecratio ar Sanctus, tad mācītājs dzied tēvreizi, tad dzied Agnus Dei, un pēc svētišanas pasniedz vakarēdienu, dziedot dziesmas „Jesus Christus musze Pestitays“ un „Dews gir szlaweetcz unde sweetytz“. Tad noslēdzas mesa ar kollekti un Benedictio.

1587. gada izdevumā ļoti maz vērības piegriezts darba dienas dievkalpojumiem. Vienīgi 25. Dāvida dziesma, bez atskaņām, ar visām notīm, domāta sestdienas un ceturtdienas vakara dievkalpojumiem, katram puse. Pie šīs nodaļas var vēl pieskaitīt litaniju un kolektes, lai gan tās sastopamas arī citos dievkalpojumos. Zemgales lauku apstākļos šiem dievkalpojumiem lielu vērību nepiegieza, tādēļ arī šī nodaļa 1587. g. izdevumā ir tik šaura, ka no viņas dabūt kādu jēdzienu par

šiem darba dienu dievkalpojumiem nevar. 1615. gada izdevumā šī nodaļa jau ir daudz plašāka. Tāpat kā 1587. gada izdevumā tur atrodam XXV. Dāvida dziesmu, tad nāk daži 119. Dāvida dz. oktonāriji: piektais, sestais un septītais, tad VI. Ps. Domine ne in furore, XXXII. Ps. Beati quorum remissae un beidzot LXXIX. Ps. — wieder den Ertzfeind den Moschowiter zu singen verordnet. Tad nāk vēl litanija un kollektes. Dāvida dziesmu izvēle latviešu izdevumos nesaškan ar vācu R. K. O., jo tur šo Dāvida dziesmu vai nu nemaz nav, vai ir tikai šo dziesmu atdzejojumi. Izņēmums ir tikai 119. Dāv. dz. oktonāri, kuŗi tur ir pa trīs katrai nedēļas dienai, bet latviski tulkoti tikai trīs. Pati dievkalpojuma kārtība darbdienās ir gandrīz tāda pat kā svētdienās, tikai Dāvida dziesmas ir citas un pēc Einhorna piektdienas sevišķi norīkotas litanijās dziedāšanai, kuŗu uzsāk ceļos nometušies divi vai trīs skolēni un kuŗiem atbild visa skola ar draudzi. Ja skolas nav, tad mācītājs pats uzsāk un dzied ar zemniekiem līdz beigām un noslēdz ar kollekti.

Tad nāk vakara dievkalpojumu dziesmas, kā sestdienās, tā svētdienās. Antifona abos gadījumos ir Lutera dziesma „Nu lūdzam mēs to svētu garu“, tad nāk Dāvida dziesmas, 1587. g. izdevumā CX., CXI., CXII., tad Jesajas 12. nod., tad nāk himnaš, pēc himnām Magnifikats: „Manna dwhesel dar lele to kunge“, tad kolekte un tad pēc Benedicamus domino, koris noslēdz dievkalpojumu ar Deo dicamus gratias. Pēc 1587. g. izdevuma var noslēgt arī ar Cacharijas dziesmu: „Slaweetcz gir thas kunx Dews Israel“, kas 1615. gada izdevumā un vecākos R. K. O. izdevumos tā nav. 1615. gada izdevumā teikts, ka sestdien. pēc tam kad kapelāns nodziedājis kollekti, nolasa vai nu piecus galvas gabalus vai piecus jautājumus par svēto vakarēdienu un noslēdz ar garīgu dziesmu. 1615. gada izdevumā pēc antifonas ievietotas sekojošas Dāvida dziesmas 110., 4., 113., 121., 111., 112., 114., 115. un Jesajas 12. nod.; šīs pašas Dāvida dziesmas ir 1559. gada R. K. O. izdevumā. No šīm dziesmām 1587. g. izd. kā sestdienas psalmi ir 110. un 111. un svētdienas — 112. un 12. Jesajas nodaļa. Einhorns kā sestdienas psalmus min 110., 4., 113., un 121. un kā svētdienas 115., 112., 114. un 12. prav. Jesajas nodaļu. Pēc Dāvida dziesmām dzied responsoriju, tā vietā var dziedāt

arī kādu citu garīgu dziesmu. Einhorns sevišķi uzsver to, ka pēcpusdienas sprediķis latviešiem jāņem no katechisma. Tāpat arī baznīcas dievkalpojumi jāierīko tā, lai pēcpusdienās varētu vingrināties katechisma jautājumos, lūgšanās un slavas dziesmās. Latviešu mācītājiem sevišķi liela vērība jāpiegriež katechisma dziesmām un vispirms jāiemāca dziedāt šādas dziesmas, lai latvieši vairāk mācītos un varētu tās izlietot:

1. Die zehen Gebot. / Dis sind die heiligen zehen Gebot;
2. Den Glauben / Wir glauben all an einen Gott;
3. Das Vater unser / Vater unser im Himmelreich;
4. Die Tauffe / Christ unser Herr zum Jordan kam;
5. Das Sacrament des Altars / Jesus Christus unser Heilandt. / Gott sey gelobet;
6. Das Gloria / Allein Gott in der Höhe sey Ehr.

Šīs dziesmas tā tad 1570. gadā bijušas jau pārtulkotas latviešu valodā.

Vakara dievkalpojums pēc Dāvida dziesmām un responsorija dzied himnas. 1587. gada izdevumā ievietotas sekojošas himnas:

1. Adventa himna. Veni redemptor gentium
(Nu nātz taes passoules pestitays.)
2. Ziemas svētku himna. A solis ortus cardine.
(Christum buus mums szlaweete krāsne.)
3. Lieldienu himna. Ad coenam Agni.
(Tam jerinam katters us leledene laicke.)
4. Trīsvienības himna. O lux beata trinitas.
(O Sweeta Tryadibe.)
5. Himna Christe qui lux.
(Christe katters tu esse gaisme unde ta dene.)

1615. gada izdevumā vēl ievietotas:

6. Gavēņa himna: Kunx dod ka mes gaddig gauwā.
7. J. tom Dāles Pūpolu dienas himna: Konincks Christe
Dewe tho Thewe wardtz.
8. Pūpolu dienas himna: Kad Christus us Jerusalem.
9. Otra Lieldienu himna: O Jhesu musze wusze pāstitais.
10. H. debesbraukšanas dienā: Christo Dew tam Kungā.
11. H. Vasaras svētkos: Nātcz Dewš raditais o sweetcz
Gars.

12. Vēl viena himna kopēji dziedāma: Mēs patteitzam tōw
o szelix Dews.

1587. gada izdevuma rediģētāji ir turējušies pie 1567. un vēlāku izdevumu R. K. O. teksta; kas attiecas uz 1615. g. izdevumu, tad tas pa lielākai daļai balstās uz vecākiem tekstiem. Tā pirmā adventa himnā 1615. gada izdevumā ir samainīts 4. ar 5. pantu, šī kļūda ir pirmos R. K. O. izdevumos, bet jau 1559. g. izdevumā izlabota, tā tad šī himna tulkota ne vēlāk par 1548. gadu. Himna: „O Jhesu musze wusze pāstītais“ tulkota no 1537. gada izdevuma, jo 1548. gada R. K. O. izdevumā un tālākos šīs himnas vairs nav. Himna „Christo Dew tam kungam czedam mees nu szirds dubben“ arī ir ņemta no R. K. O. izdevuma pirms 1559. gada. Himna Nātcz Dews radītais / o sweetcz gars, 1587. gada izdevumā tulkota no 1537. vai vēlāka izdevuma, bet 1615. g. izdevumā no R. K. O. 1530. gada izdevuma. Ir 1615. gada izdevumā arī himnas, kas tulkotas vēlākos laikos. Uz himnu vecumu norāda arī tas, ka vairāku himnu sākumi saskan vairāk ar latīņu tekstu, nekā ar vācu, piem. himna: O Lux beata Trinitas tulkota 1615. g. izdevumā: O gaisums Sweete Triadibe, kur vācu teksts, no kura tulkots tālākais teksts, sākas „Der du bist drey in Einigkeit“. 1587. g. izdevumā šo nesaskaņu mēģināts mīkstināt, pārtaisot veco 1615. g. izdevumā uzglabājušos virsrakstu par „O Sweeta Tryadibe“.

Ar himnām tā tad beidzās dziesmu grāmatas pirmā daļa, kuru varētu saukt par oficiālo, jo tā aptver to, kas dievkalpojumos nepieciešams. Necīga loma šai oficiālā daļā garīgai dziesmai kā tādai. Pēc vecās tradīcijas dievkalpojums vēl dibinās uz bezatskaņu Dāvida dziesmu, antifonu, rezponzoriņu, introitu, sekventu, katechisma un himnu dziedāšanas, un parastām dzejotām garīgām dziesmām tur vēl nav vietas. Tam jāiespiežas dievkalpojumā neoficiāli, oficiālo dievkalpojuma daļu vietā. Ar to arī izskaidrojama pirmo luterāņu dziesmu attīstības gaita. Tās vispirms parādās kā „deutsche“, pēc tam arī kā „Undeutsche psalmen“, tas ir kā tulkotas Dāvida dziesmas. Tā kā katrā dievkalpojumā vajadzēja būt vismaz trim Dāvida dziesmām, tad tē radās pirmā iespēja likt bezatskaņu psalmu vietā atskaņotus šo pašu psalmu pārstrādājumus vai pat pavisam citu Dāvida

dziesmu pārstrādājumus. Tādēļ arī pirmās vācu dziesmu grāmatās — un tāpat arī latviešu — ir ļoti liels procents Dāvida dziesmu pārstrādājumu. Tāpat arī ieviesās dziesmas, ko varēja likt citu dziedamo gabalu, kā antifonu, introitu, responsoriju, sekventu vietā, himnu un katechisma dziesmu vietā. Ar to arī izskaidrojams 1587. gada izdevuma otrās daļas saturs, kuŗu par sevišķi bagātu saukt nevaram. 1615. gada izdevums ir jau stipri bagātāks, jo viņa otrā neoficiālā daļa ir veidojusies pa daļai jau stipri vēlākos laikos, kad garīgā dziesma jau bija nostājusies uz savām kājām un no vācu dievkalpojuma vai nu galīgi izstūmusi visus bezatskaņu dziedamos gabalus, vai tiem ierādījusi tikai otrās šķīras lomu. Šai laikā vācu literātūrā pazūd arī psalmu pārstrādājumu un himnu sevišķā loma un tie saplūst ar pārējām garīgām dziesmām, kuŗu izvēle ļoti paplašinās, un rodas pat veselas tādu garīgu dziesmu nodaļas, kuŗas vecā kārtībā neietilpa kā, piem., rīta un vakara dziesmas.

*

Pārejot tagad uz 1615. gada dziesmu grāmatas analīzi, vispirms jāuzsver, ka 1615. gada izdevums nebūt nav 1587. gada pārstrādājums, bet daudz tuvāki mēs jau būsim patiesībai, ja teiksim, ka 1615. gada izdevums ietver sevī vecāko latviešu garīgo dziesmu kōdeku, no kuŗa lielo vairumu savu dziesmu ņēma arī 1587. g. dziesmu grāmatas redaktori. Kad šo domu man nācās izteikt priekš dažiem gadiem, tad varēju balstīties tikai uz to loģisko domu, ka Rīga ir bijusi arvien latviešu kultūras centrs, Rīgā vispirms noorganizējās luterāņu dievkalpojumi latviešu valodā; dievkalpojumus kārtīgi nevar noorganizēt, ja nav pie rokas nepieciešamo garīgo tekstu latviešu valodā un tā tad arī pirmais garīgo dziesmu krājums meklējams Rīgā, bet faktu, kas šo domu pierādītu, vēl nebija. Kad man izdevās noskaidrot, ka Rīvijs ir bijis Eka māceklis, kas savas palīgmācītāja gaitas sācis Rīgā Jēkaba baznīcā, tad arī atklājas tas ceļš, kā Rīgas dziesmu krājums nokļuva Dobeļē, un šī doma jau guva reālu pamatu. Atlikās tomēr vēl kardinālais jautājums: konstatēt dziesmas, kuŗas kurzemnieki ņēmuši no Rīgas krājuma. Pēc sīkiem tekstu un avotu pētījumiem, izdevās lielu daļu no 1615. g. izdevuma chronoloģizēt.

t. i. noteikt, no kādiem avotiem un kādā laikmetā šīs dziesmas tulkotas, kopā ar to konstatējot dziesmas, kas 1615. gada krājumā balstās uz vecākiem tekstiem, kā 1587. gada izdevumā. Tādas dziesmas ir starp citu: Nāc tu pasaules pestītāis, Ar mier un prieku es brauc projām, Nāc svētais gars, Kungs Dievs, Nāc Dievs radītājs svēts gars, Pateikts ir Dievs, mūsu Dievs. 1587. gada izdevumā izlaista vesela rinda veco Rīgas dziesmu, kā Rama un Eka dziesmas, himna „Jēzu mūsu visu pestītāis“, dziesma „Kādu pateicību būs mums tev, o Tēvs, dziedāt“, kas tulkota no R. K. O. 1548. gada izdevuma, jo tikai šai izdevumā šī dziesma nodrukāta. Tādā kārtā mums ir iespējams jau noteikti konstatēt tā vecā dziesmu krājuma kodolu, kas radies Eka laikmetā, un kuŗu papildināja Eka pēcnācēji: Sterbelis, Dāle, Timme, Šurings, Bauers, izveidojot beidzot to dziesmu sakopojumu, ko izdeva 1615. gadā. Šo rakstīto dziesmu krājumu, varbūt vairāk reiz nācās pārkārtot, piemērojot viņu R. K. O. 1559. g. un tālākiem izdevumiem, bet to ka šīs pārkārtošanas un pārrakstīšanas dziļāki skārušas arī dziesmu valodu, a priori apgalvot būtu riskanti, ņemot vērā sevišķi to, cik maz redaktori ir grozījuši valodu tais 1615. gada dziesmu grāmatas daļās, kas ņemtas no 1587. gada izdevuma, kā kollektes un Vitenbergas Te Deum laudamus. 1615. gada dziesmu grāmata, kā krājums, kas pamazām krājies vesela gadu simta laikā, un sevišķi vēl tai laikā, no kuŗa mums nav palicis neviena drukāta pieminekļa, un kuŗa valoda vismaz pe daļai ir uzglabājusies tai veidā, kādā tā bij uzrakstīta, mums var izrādīties par vissvarīgāko vecas latviešu garīgas literatūras pieminekli, kuŗa tālākie pētījumi var daudz ko noskaidrot mūsu valodas attīstībā*).

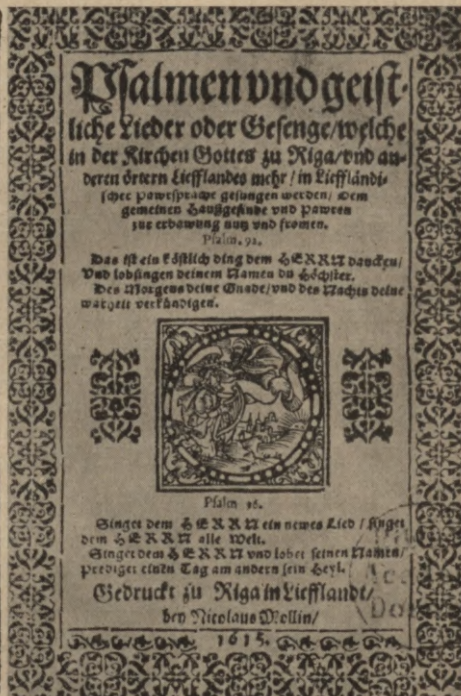
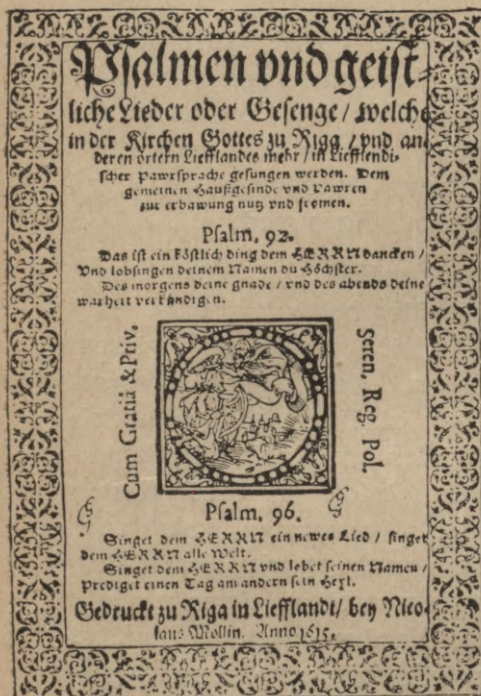
Par 1615. g. izdevumu runājot, jāatzīmē, ka vēl līdz šim ir ļoti liela neskaidrība, vai šai gadā ir iznācis viens vai divi latviešu rokas grāmatas izdevumi. Tečs min, ka 1615. g. Rīgā esot iznācis Kurzemes rokas grāmatas otrs izdevums, kuŗu rediģējis Reimers. Šis izdevums nevarētu būt identisks ar mums pazīstamo Rīgas 1615. g. izdevumu. Arī Šrōders Man-

*) Par 1615 dziesmu gr. skat. J. Straubergs, 1615. g. dziesmu hronoloģija (Izgl. min. mēnešraksts 1934., 534.—543.).

**) Sagatavošanā atrodas 1615. g. dziesmu grāmatas kritisks jaunizdevums.

ceļa Vademēkuma priekšvārdā min, ka Mollins esot divreiz izdevis Rokas grāmatu, un līdz šim pašam laikam nav pārlicības, ka 1615. g. izdevums ir vienīgais Rokas grāmatas izdevums, kas izdots starp 1587. un 1631. gadu.

Ir tiešām divi Mollīna 1615. g. izdevumi un abi arī uzglabājušies. Kā no klātpieliktām abu izdevumu titullapu fotografijām redzams, tad abu titullapu teksta salikumi un ierāmējuma vinjetes ir dažādas, sānu vinjetes centrā otrā iz-

1615. gada Molīna Rokas grāmatu titullapas.

devumā vairs nemaz nav, un tās vietā uzraksts Cum Gratia et Priv. Seren. Reg. Pol.

Titullapas teksts tomēr abos viens un tas pats. Pārdrūkāts arī priekšvārds, vārdu pa vārdam, tikai mainīts ir virsraksts. Šis virsraksts neprivilģētā izdevuma eksemplārā, kas

atrodas Tērbatas ūniversitātes bibliotēkā, sākas bez vinjetes un ir sekojošs:

Den Gestrengen Edlen | hoch und wolweisen Herrn |
Burggraffen | Burgermeistern | vnnnd samtlichen Rathsver-
wanten | auch Ehrnuesten vnd Nahmhafften Elterleuten | vnd
Eltisten | beider Gildestuben | Imgleichen den Ehrnvesten Vor-
nehmen und Nahmhafften Elterleuten vnnnd Eltisten der löbli-
chen Company der schwarzen Haupter | der Königlichen
Kauff vnd Seestadt Riga in Lieffland | meinen grossgünstigen
gebietenden Herren vnd Beforderern dienstichen.

Otrā privilīģētā 1615. g. izdevumā no šī virsraksta iz-
laists „Imgleichen den Ehrnuesten Vornehmen und Nahmhaff-
ten Elterleuten und Eltisten der löblichen Company der
Schwarzen Haupter“, tas ir melngalvji vairs veltījumā netiek
minēti. Izlaists arī „vnd Beforderern dienstichen“ un Rīgas
pilsēta citādi titulēta: Königl. See vnd Hauptstadt.

Bet šis arī ir vienīgās pārgrozības šais izdevumos.
Teksts otrā izdevumā nav pārdrukāts, bet ir tas pats, tikai
veltījuma lapas vienā grāmatā (privil.) pievienotas dziesmu
grāmatai, otrā gadījumā evaņģēlijiem. Kas Mollīnu ir pamu-
dinājis izdarīt šīs pārgrozības, nav zināms. Vai tas noticis
tādēļ, ka Mollīns gribējis nodrošināties pret kādiem konkuren-
tiem, kuri arī gribēja šo grāmatu izdot, un tādēļ pielicis
klāt privilģģiju, kas varēja atvieglot grāmatas izplatīšanos
Kurzemē? Privilģģijas tekstu: Cum gratia et priv. Seren. Reg.
Pol. uz citiem Mollīna izdevumiem mēs sastopam pirmo reiz (pēc
Buchholac ziņām) tikai 1620. gadā. Vecākos izdevumos ir tikai
Cum gratia et priv. S. R. M. Šis privilģģētais izdevums liekas iz-
nācis vēlāk, lai gan nav saprotams, kādēļ priekšvārdā vaja-
dzēja šai izdevumā izlaist Melngalvju nama vecākos. Iespē-
jams, ka pēc 1621. g., kad pilsētu ieņēma zviedri un Mollīnam
krājumā bij vēl daudz rokas grāmatas eksemplāru, viņš at-
rada, ka izdevīgāki laist apgrozībā Kurzemē tos ar Po-
lijas ķēniņa privilģģiju un tad radās divi izdevumi: Kur-
zemei ar Polijas ķēniņa privilģģiju un Rīgai bez tās. Kriš-
jāņa Fūrekerā rokās neprivilģģētais eksemplārs nonācis jau

1616. g.*). Tā tad fakts tomēr ir, ka ir divi 1615. g. rokas grāmatas izdevumi, priviligiētais un nepriviligiētais, kuŗi varēja pat būt lemti izplatīšanai katrs savā apgabalā, kas varēja dot iespēju kurzemniekiem runāt par savu 1615. g. izdevumu un Šröderam par diviem izdevumiem, ko izdevis Mollīns. Meklēt vēl kādu citu Mollīna rokas grāmatas izdevumu būtu vēltīgi; no Šrödera priekšvārda 1631. g. redzams, ka iepriekšējais izdevums iznācis priekš 15 gadiem, tā tad 1615. gadā. Ja pirms 1615. g. būtu iznācis kāds Mollīna izdevums, tad tas būtu atzīmēts vai nu titulā, vai ar priekšvārdā, kuŗu Mollīns rakstījis 10. aprīlī 1615. gadā, un arī ziedojumi no melngalvjiem un mazās ģildes, kas 1616. gadā samaksājusi Mollīnam par jaunām grāmatām, ko viņš nodrukājis, 7½ dālderu, nekad nebūtu doti atkārtotam izdevumam, bet tikai pirmizdevumam.

Salīdzinot 1615. g. ar 1587. g. izdevumu, vispirms jāatzīmē tas, ka ārkārtīgi pieaudzis neoficiālo dziesmu skaits. 1587. g. oficiālā daļa, kas saistīta ar agendu, aizņem vairāk kā pusi no visas grāmatas, 1615. g. izdevumā mazāk par ceturto daļu. Dziesmas arī sakārtotas pēc R. K. O. 1559.—1592. g. parauga, bet arī dziesmu sakārtojumā manāms vairākās vietās vecā 1530.—1548. g. sakārtojuma iespaids, un dziesmu grāmatas beigās pienācis ir tik daudz jaunu dziesmu, ka tā iziet no R. K. O. rāmjiem un pieklaujas augšvācu dziesmu grāmatu pirmiem izdevumiem, kuŗi iznāca laikā no 1600 līdz 1615. gadam. Tekstu analīze dod iespēju sadalīt 1615. g. izdevumā ievietotās dziesmas trīs grupās: vecākās dziesmas, kas radušās laikā līdz 1559. gadam un tulkotas no R. K. O. pirmiem 1530., 1537., 1548. g. izdevumiem, vidējā laikmeta dziesmas, kas tulkotas no R. K. O. 1559.—1592. g. izdevumiem un jaunākas dziesmas, kas radušās laikā 1600. līdz 1615. g., kas balstās jau uz Rīgas dziesmu grāmatas augšvācu izdevumiem.

*) To, ka šis nepriviligiētais arī Melngalvjiem vēltītais izdevums ir iznācis tieši 1615. gadā, bet ne vēlāk, liecina sekojošs 1615. g. ieraksts Melngalvju grāmatās: Denn 12. Nouember Nicolaus Mollin 10 vngersche florenn (auff bewilligung die heren Elterleutenn) gegeben, dar vor das Er der Companie zu Ehren Einn vndusches buch gemacht machett, als die Euangelien, Epistelen, gesange, Cathegismum, die 20 vck 5 fragstück, auch Einem Iden mit solchem buch nebest auch auff der Companie Enes voreret. ihm wie oben dartegen die 10 vn. fl. ist 118 mrk. 24 ss. (Buchholtz, Gesch. der Buchdruckerkunst 41.). Tajā pašā dienā kasieris nodod ievāktos ungaru florinus.

Plašāka šī izdevuma tekstu analīze neietilpst mana raksta rāmjos, un es jau atzīmēju 1615. g. izdevuma vecākās dziesmas.

Atzīmēšu šeit vēl 1615. g. krājuma jaunākās dziesmas, kas radušās laikā no 1600. līdz 1615. g., kas sevišķi svarīgs tādēļ, ka šo pēdējo dziesmu tulkotāji, domājams, bija arī visa izdevuma redaktori un varēja rediģējot uzspiest visai izdevuma valodai savu zīmogu. Tādas dziesmas ir: Teiciet tam kungam, teiciet tam kungam, Tā diena ir pagājusi, Es zin vien puķit, Virson mana mīla Dieva, O cilvēks grib apdomāt manu rūktu moku, Kungs Dievs tu esi slavēts. Arī šai izdevumā ir maz dziesmu, kas ņemtas no avotiem ārpus Rīgas, lai gan tādas ir, ir pat tādas, kuŗas tādā redakcijā, kā tās ievietotas 1615. g. izdevumā, nav nekur sastopamas: „Kristus brauc uz debess“ (divi pēdējie panti), Dievs patur mums pie sava vārda, Da pacem Domine (otrs pants), Dziedam mēs no sirds dibena (pēdējais pants), un dziesma Ko gribam mēs iesākt un dziedāt. Pēdējā dziesma ir gandrīz vienīgā dziesma, kas brīvi tulkota, nevis vārdu pa vārdam.

Ziņu par to, kas rediģējis 1615. g. dziesmu grāmatu nav. Šurings 1615. g. gan vēl bija dzīvs, bet jau nākošā gadā mirst. Jāšaubās, vai viņš vairs varēja aktīvi piedalīties grāmatas sastādīšanā. Tādā gadījumā grāmatas rediģēšana ir diakona Gr. Bauera darbs, kas ved tai laikā arī alus ne-sēju sarakstus.

*

Ar Mancelļa Vademēkumā ievietoto dziesmu grāmatu, latviešu dziesmas ievirzās jaunās slīdēs. Dziesmu grāmata galīgi zaudē savu agendas raksturu un pieņem tā laika parasto dziesmu grāmatas iekārtojumu. Šī dziesmu grāmatas pārkārtošana tomēr notika ne tik daudz uz paša Mancelļa, kā uz izdevēja Šrōdera iniciatīvu. Pārkārtojumu Rīgas vācu dziesmu grāmatā Šrōders ar Samsona līdzdarbību bija jau veicis 1621. g. un Mancelim jau bija gatavs paraugs, pēc kuŗa bij jāizveido latviešu dziesmu grāmata. Jāsaka, ka šim paraugam, t. i. pārkārtotai Rīgas vācu dziesmu grāmatai, Mancelis ir gandrīz verdziski sekojis. Mancelļa dziesmu grāmatas sadalījums ir tāds pats, kā vācu dziesmu grāmatā, tikai XXX.

nodaļā M. ir apvienojis vācu dziesmu grāmatas XXX. un XXXI. nodaļu, t. i. dziesmas priekš un pēc ēšanas un tādā kārtā Manceļa 1631. g. grāmatā ir 31 nodaļa, bet vācu dziesmu grāmatā 32. Šo nesaskaņu Mancelis likvidē otrā izdevumā, pieliekot XXXII. nodaļu bez virsraksta un ievietojot tur tikai vienu dziesmu. „Mēs ietam ar Dievu Tēvu.“ Tikpat cieši pie Rīgas vācu dziesmu grāmatas Mancelis ir turējies dziesmu izvēlē un sakārtojumā. Visas Manceļa dziesmas ņemtas no Šröderas vācu dziesmu grāmatas 1621. resp. 1631. g. izdevuma un tai pašā sakārtojumā. Arī teksti tulkojumiem ņemti no tā paša izdevuma. Visas vācu dziesmas latviešu valodā nav tulkotas; no pāri par 280 vācu grāmatas dziesmām Mancelim tulkotas 160, bet tas bija pietiekoši latviešu dievkalpojumiem. Tikpat apzinīgi Mancelis centās izdarīt pašus tulkojumus, nopietni iedziļinājās vācu dziesmu tekstos un viņu saturu centās izteikt pēc iespējas pareizi un skaidri, pareizā un gramatiskā latviešu valodā. Dziesmām, kas jau bij tulkotas no vācu valodas vārdu pa vārdam, pārlaboja tekstus, sakārtojot vārdus pareizā gramatiskā kārtībā, un izlabojot gramatiskās kļūdas; ja vajadzēja, pārtulkoja jaunas dziesmas latviešu valodā un rezultātā dabūjam darbu, kas dod vislabāko liecību par Manceli kā lielu frazeoloģijas meistarū, labu latviešu valodas pazinēju un gramatiķi, ortografijas pārveidotāju. Diemžēl viņam trūka vissvarīgākais, kas dziesmu tulkotājiem nepieciešams, tas ir dzejnieka dāvanas. Un lielais didaktiķis pārvērtā vācu ritmiskās dziesmas, kuŗas jau galīgi bij izspiekušas no vācu dievkalpojumiem dziedāmo prōzu, pieklājīgi labā latviešu valodā sarakstītā pamācošā dziedamā un lasāmā prōzā. Manceļa autoritāte, sevišķi kā filologa un gramatiķa, nodrošināja viņam gandrīz pilnīgas monopōla tiesības latviešu oficiālā literātūrā un kopā ar to dziedamās prōzas valdību latviešu dziesmu grāmatā uz ilgiem laikiem. Ka būtu varbūt bijusi iespējama cita izeja un varēja sākties ap šo laiku arī mēģinājumi garīgu dziesmu versificēšanā, to mums rāda M. Fuksa dzejolis. Vajadzēja tikai Mancelim mēģināt kaut arī dažu dziesmu tulkojumus dot šajā virzienā, tad varbūt mēģinātāji dziesmu dzejošanā būtu radušies paši no sevis, un nebūtu noticis tā, ka līdz Manceļa nāvei neviens pat neiedrošinājās ķerties pie šo izdevumu pārstrādāšanas pantu veidā. Fūreķera

talants varēja izplaukt citā atmosfērā daudz agrāk, jo Fürekers jau 1632. g. bija students un par to, ka viņš savu talantu sācis nodarbināt latviešu dziesmu laukā, pirmās ziņas ir tikai no sešdesmitiem gadiem.

Ka Manceļa dziesma varēja tā ieiēt tautā, iesakņoties baznīcas tradīcijās un noturēties dziesmu grāmatās ne tik līdz gadu simteņa beigām, bet pat līdz 18. gadu simteņa vidum, izskaidrojams ar to, ka iestājoties zviedru laikiem, sevišķi Vidzemē garīgās dzīves attīstībai sāka piegriezt lielāku vērību. H. Samsonam bij Vidzemes luterāņu baznīcas jāsāk būvēt gandrīz pilnīgi no jauna. Daudzās draudzēs atjaunojās kārtīga baznīcas dzīve ar dziedāšanu. Tikai tad, kad Manceļa dziesmu grāmata bija jau iznākusi, šos dziesmu tekstus draudze noklausījās, mācījās un dziedāja pēc Manceļa grāmatas. Tāpat arī 17. g. sākumā rodas Rīgas latviešu skolas — Jāņa, Gertrūdes, vēlāk arī Ilģuciemā. Šīs skolas nesa jau grāmatu un grāmatniekus tautā, un radās Manceļa grāmatai pirmie nedaudzie latviešu lasītāji.

Manceļa grāmatas plāns un dziesmu izvēle pilnīgi apmierināja tā laika prasības, tāpat arī viņa valoda un ortogrāfija, un tādēļ arī Manceļa dziesmas paliek par dziesmu grāmatas pamatu arī vēl tad, kad Manceļa prōzas dziesmu vietā stājās ritmiskas un atskaņotas dziesmas.

Manceļa dziesmu grāmatas tālākās gaitas ir šādas. 1643. g. iznāk Vademēkuma un arī dziesmu grāmatas otrs izdevums. Šis izdevums atšķīrās no iepriekšējā ar sīkiem redakcionāliem labojumiem, kas mūsu valodniekiem tomēr ir ļoti svarīgi, un papildināts ar divām dziesmām, kuŗas 1631. g. izdevumā nav. Tās ir abas pēdējās 1643. g. izdevuma dziesmas: „Es pateicu tev Dievs no sirds“ un „Mēs ietam ar Dievu to Tēvu“. Bez tam vēl dziesmai „Paturi mums Kungs pie Tava vārda“ uzrakstīts jauns 4. pantīņš:

Tawā semmeh gir ee-brukuschi o Deews | dauds paggapi
und willtighi Christiti Laudis | Tawu Wahrdu ghribbādami isz-
delldeht | und dauds Christito aszini isz-leet.

Grūti nu gan šo prōzas teikumu nosaukt par dziesmas pantīņu, un tas mums rāda, ka 1643. g. Mancelis ir palicis tas pats un nemaz nedomā savu dziesmu tuvināt vācu versificētai dziesmai.

Nākošos izdevumos Manceļa Vademēkums tiek papildināts ar atskaņotām dziesmām, bet pamatā paliek Manceļa teksts, un atskaņotās dziesmas ir visumā šo Manceļa tekstu atdzejojumi. Tā tas ir ar 1672. g. Besemesera un 1685. g. Nöllera izdevumiem. Nākošā 1685. g. izdevumā Adolfiga Jelgavā rediģētā dziesmu grāmatā jau atskaņoto dziesmu mēģina nostādīt līdzās Manceļa tekstiem un cenšas dot katras Manceļa dziesmas atdzejojumu. Vēl tālāk iet Vilkena 1686. gadā Rīgā izdotā dziesmu grāmata. Tur izsviestas Manceļa dziesmas, atstājot tikai kādas 5, un iespiestas tikai atskaņotas dziesmas, bet ka šis eksperiments nav izdevies, to redzam no sekojošo Vilkena izdevumā iznākušo dziesmu grāmatu virsrakstiem. 1700. g. dziesmu grāmatai, kas iznāca Vilkena izdevumā, ir šāds virsraksts „Latviska dziesmu grāmata tik lab ar vecām, tā ar daudz jaunām dziesmām ir Baznīcas lūgšanām un tā ķēniņa Dāvida 7 dziesmām no grēku atstāšanas Dievam par godu un tiem Latviešiem skolas bērniem, ir citiem, kas to latviešu valodu prot, par labu vairota un iztaisīta“. Notikusi atkāpšanās uz visas līnijas un vēl nav pienācis tas laiks, kad no bezatskaņu dziesmām varētu atsacīties. Tais dziesmu grāmatās, kas tika iespiestas Rīgas pilsētas spiestuvē pie Nöllera, tāds stāvoklis, ka Manceļa dziesmas sastāda grāmatas sistēmatisko pamatu, kuŗa lielai daļai iet paralēli atskaņu dziesmas, turpinājās līdz Depkina laikam. Pirmais Depkina izdevums 1696. g. (1703. g. rokas grāmata) ir pēdējais izdevums, kas pamatā liek Manceli, pieliekot gan klāt jau gandrīz katrai Manceļa dziesmai paralēli to pašu dziesmu atskaņotā veidā, dažām pat divus un trīs atdzejojumus. Nākošā 1704. g. izdevumā sākas nežēlīga Manceļa dziesmu svītrosana, kas turpinās 1712. g. izdevumā un ko turpina arī Dīcs 1723. g. izdevumā. Manceļa dziesmas no vadošām pārvēršas vecās dziesmās, kam pašām par sevi vērtības nav, bet kas jāievieto dziesmu grāmatās, jo veci ļaudis pie tām pieraduši. Bija arī otrs moments, kas tālāko Manceļa kundzību padarīja neiespējamu. Rīgas vācu dziesmu grāmata, ko latviešu valodā atspoguļoja Manceļa izdevums un kam centās pielāgoties arī pārējie izdevumi, bija no apm. 300 dziesmām Manceļa laikā pieaugusi līdz 1377 dziesmām. Brevers bij Rīgas dziesmu grā-

matai iedvesis jaunu modernu garu, kas vairs neietilpa Manceļa plānā. un viņa diezgan vientiesīgā didaktikā. Manceļa plāns bija arī savu laiku pārdzīvojis, un bija jāmeklē jauni ceļi, kā tuvināt latviešu dziesmu grāmatu Brevera dziesmu grāmatai. Šo lielo darbu veica divi lieli vīri — Dīcs un Grēvens, kas, strādādami pilnīgi neatkarīgi viens no otra, radīja jaunas latviešu dziesmu grāmatas pēc Brevera vācu dziesmu grāmatas parauga, balstoties tikai uz atskaņotām dziesmām, pie kam vecās Manceļa dziesmas Grēvens galīgi izsviež no savas dziesmu grāmatas, atstājot nedaudz no tām atsevišķā pielikumā, bet Dīcs tomēr daļu šo dziesmu vēl atstāj, un tikai Ravensbergs, pārstrādājot Dīca dziesmu grāmatu, galīgi izsviež Manceļa dziesmas. Tā izzuda bezatskaņu, bezpantmēra dziesma.

*

Mūsu tālākais uzdevums ir izsekot, kā izauga latviešu atskaņotā dziesma. Svarīgākie iemesli, kas veicināja jaunās dziesmas rašanos un attīstību, bija vispārīgas literāriskas izglītības pieaugums Baltijas vācu inteliģencē un lielākas intereses rašanās par latviešu garīgās kultūras jautājumiem. Rīgas vācu inteliģences dzejās 16. g. s. vēl vadošā ir latīņu valoda, dziesmu rakstītāji svinīgos gadījumos ir latīņu skolu skolotāji un mācītāji, un tie cenšas rakstīt latīņu valodā. 17. g. s. nāk vācu dziesmu plūdi, visādos svinīgos gadījumos, kā kāzās, bērēs, beidzot augstskolu, iestājoties amatā, jubilejās etc. Draugi un protežējāmie dzejoja un izdeva savus veltījumus vācu valodā, retāk jau latīņu; katra disertācija, mācības un arī cita satura grāmatas sākās ar dzejām; peršas sastopamas arī teoloģijas, sevišķi sprediķu un lūgšanu grāmatās. Lai gan lielākā daļa šās albumu dzejas bija bez kādas vērtības, tomēr tās nopelnis ir, ka katram inteliģentam cilvēkam vajadzēja piesavināties rīmju kalšanas tehniku, lai vajadzības gadījumā varētu sarakstīt kaut arī sliktu vācu peršu. Literāriskas gaumes attīstību ļoti veicināja vācu garīgā dziesma, kuŗa šai gadu simtenī ar P. Gerhardu un viņa skolu tuvojās vācu garīgas dzejas kalngaliem. No otras puses interese par latviešu garīgām lietām, sākot ar Manceļa postillu izdošanu, ievirzās daudz plašākās sliedēs. Gen-sup. Gecelius projekts 1662. g. par bībeles tulkošanu latviešu va-

lodā, pie kuŗa reālizēšanas viņš jau bij ķēries, uzdodot pārtulkot kā pirmās Dāvida dziesmas, netika izvests līdz galam tādēļ, ka Gecelius savu vietu atstāja. Vienīgais, ko Gecelius latviešu valodā bij izdevis, ir „Catechismus minor letticus“, kas bija plašāks par parasto. (Kristīšanas formula iespiesta šī katechisma 114. lp.) Rīgā šī interese par latviešu garīgo dzīvi izpaudās 1664. g. plašākās pārrunās par latviešu skolu pacelšanu, lēmumā par 12 stipendiju dibināšanu pie zēnu skolas, lai sagatavotu kandidātus dziedātāju un citu baznīcas kalpu amatiem, un 1672. g. Vademēkuma izdošanā.

Šī izdevuma vēsture ir sekojoša. Jau pirms 1670. g. kādā rātes sēdē kāds no rātskungiem jautā, kāpēc Rīgas latviešu baznīcās dziedot vēl vecās dziesmas, kad Kurzemes mācītāji jau sacerējuši un dziedot jaunas skaistas rīmētas dziesmas. Drīz pēc šī pieprasījuma 1670. g. 10. nov. grāmatu iespiedējs Besemesers iesniedz lūgumu atļaut no jauna iespiest Manceļa Vademēkumu, šo grāmatu pa daļai pārgrozīt, pa daļai pavairot, un iesniedz ar rakstu savus priekšlikumus. Konsistorija noklausās šos priekšlikumus un nolemj ar tiem iepazīties tuvāki, pieprasot Lademachera, Stāla un Kleinšmita atsaukumi. Šie pēdējie uzskatāmi arī par izdevuma faktiskiem redaktoriem, lai gan par šo izdevumu ļoti lielu interesi izrāda konsistorijas prezidents Melchiors Fukss, kam arī veļtījuši redaktori šīs grāmatas izdevumu. Uz Melch. Fuksa priekšlikumu Kleinšmits uzraksta rokas grāmatai pievienoto pātaru grāmatu. 1672. g. izdevumā pārspiestas no 1643. g. izdevuma visas Manceļa dziesmas un nākušas klāt atskanotas dziesmas kā parallēli teksti Manceļa dziesmām un daļa pielikumā. No šīm rīmētām dziesmām lielākā daļa, ap 65, ir C. Fūreķera dziesmas un mazākā daļa 23 ir nezināma autora, kas apzīmēts kā Inc. Aut. Par šī nezināmā autora personību nav skaidrības vēl līdz šim laikam. Daļa no viņa dziesmām nākošos izdevumos tiek atzīmēta ar J. A., kas nav nekas cits, kā tā paša Incert. Aut. saīsinājums, bet vēlāk daži sāk uzskatīt šos burtus J. A. kā zināmas personas iniciālus un minējuši J. Arnoldi un citus. Nākošā 1685. g. izdevumā daļa dziesmu apzīmēta ar J. A., bet daļa ar J. O., Vilķena 1686. g. visas dziesmas, kuŗas 1672. g. izdevumā apzīmētas ar Inc. Aut., apzīmētas ar J. O., un bez tām dziesmām, kas iespiestas

1672. un 1685. g. izdevumā, vēl ievietotas divas jaunas dziesmas, kuŗas apzīmētas ar tiem pašiem iniciāliem J. O. kā Inc. autora dziesmas. Tas dod iemeslu domāt, ka šo dziesmu: „Ak Dievs atņem tav sodib grūt“, „Dziedam no sirds slav un god“ autors ir 1686. g. redaktoram bijis pazīstams un tas tiešām bijis J. O. un ka arī pārējo dziesmu apzīmējums ar šiem burtiem J. O. nav dibināts uz baumām, bet uz noteiktiem datiem. Šie iniciāli J. O. ir J. Otonus, Smiltenes mācītāja Dīca sievas tēva iniciāli, un tā kā viņš tuvu stāvēja Glūka aprindām, tad Vilkena izdevuma redaktoram viņš varēja būt pazīstams. Lai gan par šo Otonu ir vairākkārt izteiktas šaubas, tomēr norādījumi uz Otonu kā šo dziesmu autoru nāk jau no stipri veciem avotiem, un visticamāk ir, ka tiešām Otonus ir šo dziesmu autors. Jāatzīmē, ka nākošos Vademēkuma izdevumos parādās Fūrekera paralēlie tulkojumi gandrīz visām Inc. Aut. dziesmām. Varbūt tā ir nejaušība, bet ir arī iespējams, ka Fūrekers, atrazdams iespiestos tulkojumus par vājiem, devis to vietā savus tulkojumus. Uz to pa daļai norāda arī tas, ka Adolfs izdevumā 1685. g. nav uzņemta neviena šī Inc. Autor. dziesma. 1672. g. izdevumā bez Fūrekera un Inc. Aut. reprezentēties arī Kleinšmits ar četrām dziesmām, kas tomēr tik vājas, ka tās nākošos izdevumos izkrīt.

Nākošo Vademēkuma izdevumu izdod Nöllers 1685. gadā. 1. jūlijā 1684. g. Nöllers ierodas konsistorijas sēdē un ziņo, ka nolēmis no jauna izdot Vademēkumu. Viņš uzrāda konsistorijai dažādas garīgas dziesmas, ko pa lielākai daļai jaunā veidā Viereck pēc vācu paraugiem uzrakstījis un tulkojis, un ļoti daudzas no tām nav ievietotas iepriekšējā izdevumā. Nöllers domā, ka tās visas jaunā izdevumā varētu ievietot, un lai gan izdevums stipri pieaugtu, tomēr šo izdevumu vairāk pirktu. Lai samazinātu rokas grāmatas biezumu, varētu Zālamana sakāmus vārdus no rokas grāmatas atdalīt un izdot atsevišķi.

Konsistorija, noklausoties mācītāju Ulricha un Lademachera domas, vispirms nolēmj, ka rakstībā būtu jāpaliek pie vecās Mancela rakstības (Schreibart). Kas attiecas uz Fūrekera dziesmām, tad konsistorija neatzīst par ieteicamu un vajadzīgu, ka visas tās bez kādas izšķirības būtu jāiespiež, un no-

dod abiem latviešu mācītājiem izšķirt, kādas no tām dziesmu grāmatā ievietojamas; var arī dažas vecās dziesmas, kas iespiestas tagadējā dziesmu grāmatā un galīgi novecojušas, izlaist un dziesmu grāmatu izlaist iepriekšējā 8° formātā, vai arī lūgšanu grāmatu iespiest mazākiem burtiem. Zālamana sakāmi vārdi iespiežami tādā pašā formātā kā rokas grāmata, lai pēc vēlēšanās varētu visus sasiet vienā grāmatā. Uzdod Nölleram steigties ar iespiešanu, jo grāmata skolām un jaunatnei ļoti nepieciešama. 20. maijā 1685. g. Nöllers nodod rātei no jauna iespiesto Vademēkumu. Priekš tam vēl konsistorijā norisinājās asi strīdi ap Kleinšmita pātaru grāmatu, kuŗu redaktori grib stipri grozīt, likt citu virsrakstu un strīpot Kleinšmita vārdus. Kleinšmitam beidzot konsistorijā izdodas panākt, ka paliek pa vecam.

1685. g. izdevuma redaktori tomēr Fürekeras dziesmas nav sijājuši, bet ievietojuši visas Fürekeras dziesmas un vienu Remlinga dziesmu (Pie mīlā Dieva vien). Jāatzīmē, ka par Fürekeru runājot viņš nav atzīmēts „seel.“ kā Adolffija izdevumā, un tā tad ir pilnīgi iespējams, ka grāmatas iespiešanas laikā Fürekers ir bijis vēl dzīvs un miris tikai 1685. g. vidū.

Nākošais dziesmu grāmatas izdevums iznāk 1685. g. beigās Jelgavā. To rediģē Kurzemes superintendents H. Adolffijs. Šai izdevumā tomēr visur manāma Fürekeras roka. Manceļa teksti no jauna iespiesti jau Fürekeras pārļabotā redakcijā, un gandrīz visām šīm Manceļa dziesmām blakām iet Fürekeras atdzejotās dziesmas, un nav arī izslēgta varbūtība, ka dziesmu grāmata iespiesta pēc Fürekeras atstātā manuskripta. Galīgi izslēgtas no šā izdevuma ir visas Inc. Aut. 1672. g. dziesmu grāmatā iespiestās dziesmas, jo arī tām gandrīz visām Fürekers ievietojis savus parallēlus atdzejojumus. Bez Fürekeras dziesmām šai krājumā ieiet arī Remlinga, Hesperes un paša H. Adolffija dziesmas.

1686. gadā iznāk Vilkena izdevumā jauna dziesmu grāmata, kuŗu pēc Bergmaņa rediģējis G. Dreselis. Vilkena iespiestos darbus rediģēja parasti E. Glüks, arī tālākās Vilkena izdotās dziesmu grāmatas rediģējis Glüks. Dīcs šīs grāmatas apzīmē vienkārši par Glūka dziesmu grāmatām. Ka Glüks arī šās dziesmu grāmatas izdošanā ņēmis dalību, redzams no tā, ka šai grāmatā anonīmi ievietota dziesma: Klaus' mana dvē-

sel, kāda grūta vaida, kas tālākajos izdevumos jau parakstīta ar burtiem E. G. Bez šās dziesmas jaunas dziesmas nav nākušas klāt, izņemot divas J. O. dziesmas. Izdevums ievērojams ar to, ka tas ir pirmais latviešu dziesmu grāmatas izdevums, no kuŗa izsviestas gandrīz visas Manceļa prōziskās dziesmas. Visā krājumā palikušas tikai kādas sešas Manceļa dziesmas, pārējās visas atskaņotas. Šis krājums jau rāda, ka pirmais posms atskaņu dziesmu attīstības gaitā ir beidzies un tā mērķis: aizstāt Manceļa dziesmas ar versificētām ir sasniegts, un var jau veselu dziesmu grāmatu sastādīt tikai no atskaņotām dziesmām. Tomēr veco garīgo dziesmu tradīcijas bija tā ieaugušas tautā, ka lai gan tā arī jaunās dziesmas labprāt mācījās un dziedāja, tomēr vecās dziesmas nebūt negribēja atmet. Tādēļ arī 1686. gadā dziesmu grāmata nāca par agru, un Glūks nākošos izdevumos 1690. un 1700. g. atgriezās atpakaļ pie jaukta dziesmu krājuma, kuŗā ievietotas kā vecās, tā arī jaunās dziesmas, t. i. atskaņotas un bezatskaņu.

Tas pats arī sakāms par nākošo Nöllera izdevumu 1693. gadā, kuŗu rediģējis, kā liekas, Dreselis, un personīgi man šķiet, ka nevis 1686. g., bet šis ir Dresela rediģētais izdevums. Tas arī ir jaukts izdevums. No Manceļa prōziskām dziesmām ievietotas šai izdevumā kādas 120 dziesmas. Arī atskaņu dziesmu ir diezgan daudz. No jaunām dziesmām nākušas klāt dažas anōnimas: O Jēzu Krist paties Dieva dēls, Kungs Jēzu Krist, pats pie mums nāc, Jēzu, ko es mīlo, Sirdīgi daru es ilgoties, Ko mans Dievs grib, allaž notiek. Pirmās dziesmas teksts 1693. g. vienīgajā nepilnīgajā eksemplārā trūkst (minēta reģistrā), un tālāk šī dziesma nav pārspiesta; otra dziesma Depkina izdevumos apzīmēta ar C. F. kā Fūrekera dziesma, trīs pēdējās arī tālākos izdevumos palikušas anōnimas, lai gan divas no tām tālākos izdevumos apzīmētas ar mistisko atzīmi J. A. Par šo dziesmu autoru var diezgan noteikti minēt G. Dreseli, kas šim 1693. gada izdevumam pievienoja savas rīmētās dziesmiņas un lūgšanas visām svētdienām un svētku dienām, Sprüche oder Reim-Gebetlein. Tāpat arī šim izdevumam pievienota Dresela lūgsnu grāmata, pret kuŗas izdošanu skali protestēja Lib. Depkins, kas pats jau bija sagatavojis iespīšanai plašu lūgsnu grāmatu.

Tālāk nāk Depkina dziesmu grāmatu izdevumi, kuros dziesmu grāmata sāk iziet no Mancela rāmjiem. Vācijas garīgā literatūrā šai laikā triumfē Gerharda skola, kurās uzvara nevar neietekmēt arī latviešu garīgo literatūru. Jaunie dziesmu rakstītāji vairs nenodarbojas ar Mancela tekstu versificēšanu, bet meklē jaunus, modernākus tulkojamos tekstus, un sākas dziesmu grāmatas pārveidošanās arī saturā, kas noslēdzas ar Dīca un Grēvena dziesmu grāmatām. Depkina rediģēto dziesmu grāmatu vēsture īsumā ir šāda. 1693. gadā 12./IX Nöllers lūdz konsistoriju pārstrādāt rokas grāmatu jaunam izdevumam. Konsistorija šo darbu uztic Jāņa baznīcas mācītājam Liborijam Depkinam, uzdodot viņam pieaicināt palīgā Stālu un veco Lademacheru, kas jau divus 1672. un 1685. gada izdevumus rediģējis, bet vecuma dēļ tagad vairs nav spējīgs pats šo darbu uzņemties. Neatkarīgi no Depkina šo darbu uzdod izdarīt arī G. Dreselim, kam savs eksemplārs jāizlabo patstāvīgi, un tad abi izlabotie eksemplāri jānodod konsistorijai. Tomēr Dreselis no kopējā darba ar Depkinu atsakās, un Depkins paliek vienīgais redaktors, jo Stāls ir slims. Vēlāk kā Depkina līdzstrādnieks darbojas A. Baumanis. Šās Depkina rokas grāmatas izdošana novilcinājas līdz 1703. gadam, jo sākās nemitīgi strīdi starp Depkinu un Glūku, kuri noiet tik tālu, ka 1698. gadā sinode noliedz Rīgas Nöllera izdoto rokas grāmatu, aizliedz to lietāt kā baznīcas, tā arī skolās, un atļauj lietāt tikai Glūka rediģēto un Vilkena izdoto rokas grāmatu. Lai gan dziesmu grāmata ar lūgšanu grāmatu iznāk 1696. gadā, parasti šo dziesmu grāmatu apzīmē ar 1703. gadu, jo tā pievienota 1703. gada rokas grāmatai. L. Depkins gar šās dziesmu grāmatas sastādīšanu strādājis ļoti nopietni un šai grāmatā sakopojis pēc iespējas visas atskaņotās un bezatskaņu dziesmas, tā ka krājums iznācis ļoti plašs. No izdevuma 404 dziesmām 21 ir tādas vecas dziesmas, kas no viena otra izdevuma jau izmestas, 39 ir jaunas neierastas dziesmas un beidzot 14 dziesmas ir pilnīgi jaunas, ko sacerējuši Jāņa baznīcas mācītāji. No šīm dziesmām 11 ir A. Baumaņa un 3 Liborija Depkina dziesmas.

Nākošā 1704. gada dziesmu grāmata iznāk jau neatkarīgi no rokas grāmatas šaurā formātā. Šai dziesmu grāmatā Depkins ievieto dziesmas jau no 1696. gada enciklopēdiska izde-

vuma un izmet no dziesmu grāmatas ap 50 bezatskaņu dziesmu un dažas atskaņotas J. A. dziesmas. Tuvākais līdzstrādnieks šai izdevumā ir Depkina znots C. Lauterbachs, kuŗa visas 8 dziesmas iespiestas šai izdevumā. Paša Depkina jaunu dziesmu šai izdevumā ir 10.

Depkins vēl ir priekš savas nāves 1708. gadā izdevis kādu dziesmu grāmatas izdevumu, kas nav uzglabājies. Šī dziesmu grāmata izdota mazā formātā, un tanī iespiestas pirmās Dīca dziesmas un dažas jaunas Depkina dziesmas.

Ir uzglabājusies kāda dziesmu grāmata, ko Bergmanis nepareizi apzīmējis kā 1708. gada izdevumu. Šī grāmata iznākusi vai nu 1711. gada beigās, vai 1712. gada sākumā, kādēļ to arī sauksim par 1712. gada dziesmu grāmatu. Tā piekļaujas Depkina sastādītām dziesmu grāmatām; kas to rediģējis, nav zināms, bet liekas, ka vismaz pielikumū rediģējis Dīcs, kam pieder liels skaits krājumā ievietoto jaunu dziesmu. Tā arī ir pēdējā veca tipa dziesmu grāmata, jo nākošās dziesmu grāmatas ir jau celtas uz plašiem pamatiem un balstās uz atskaņu dziesmām. Ja bezatskaņu dziesmas vēl piem. Dīca dziesmu grāmatā ir uzņemtas, tad tas notiek tikai tādēļ, ka sevišķi Rīgā vecie ļaudis pie šīm dziesmām pieraduši un nevar šķirties. Šo lielo dziesmu grāmatas pārstrādāšanas darbu veica paralēli vienā un tai pašā laikā divi spējīgi vīri — Dīcs Vidzemē un Grēvens Kurzemē, radīdami līdzšinējās vienīgās dziesmu grāmatas vietā divas dažādas: Vidzemes un Kurzemes, kas katra iet tālāk savus īpatnējus ceļus un saplūst kopā tikai pēc 200 gadiem.

*

Dīca gaitas latviešu literātūrā sākās ar zviedru agendas tulkojumu, kas iznāca 1708. gadā. Zviedru valdība ap 1680. gadu sāka enerģiski kārtot baznīcas un skolas lietas. Bībeles un citu latviešu grāmatu izdošana, skolu noorganizēšana un zviedru baznīcas kārtības ievēšana norāda, cik enerģiski zviedri ķeras pie šīs lietas. Šī jaunā baznīcas kārtības ievēšana un agendas tulkošana Dīcu ievadīja arī dziesminieka gaitās. Šai 1708. gadā agendā iespiestas Dīca pirmās divas dziesmas, kas tulkotas no zviedru valodas. Šai agendā bija starp

citū minētas dziesmas, kas jādzied katrā atsevišķā svētdienā. Laba daļa dziesmu nebija tulkotas vēl latviešu valodā, bet bija piezīmēts, ka tās lasītājs atradīs jaunizdodamā dziesmu grāmatā. Tā tad agendas tulkotājiem bijis nodoms pārstrādāt un izdot latviešu valodā dziesmu grāmatu, kas būtu piekārta jaunai agendai un kurā atrastos tās dziesmas, kas minētas agendā. Priekšdarbus šai dziesmu grāmatai Dīcs jau bija sācis un pārtulkojis latviešu valodā ap 30 zviedru dziesmu, bet Rīgas ieņemšana šo darbu pārtrauca, un šīs savas tulkotās dziesmas Dīcs iespieda pielikumā Pērļu rotai, kas iznāca 1711. gadā.

Pērļu rota vispārīgi ienesa latviešu literātūrā daudz svešu dziesmu, kas pretēji tradīcijai nebija ņemtas no Rīgas vācu dziesmu grāmatas, jo šai izdevumā bez Rīgas tulkotām dziesmām atrodas vēl lielāks skaits dziesmu no Pērļu rotas vācu izdevuma. Kopā ar to Dīcs Pērļu rotā devis veselu rindu, apm. 80, garīgo dziesmiņu, atskānotu lūgšanu, nopūšanu, kur priekš viņa bija praktizējušies Fūrekērs un Dreselis. Dīca dziesmas no Pērļu rotas un 1708. gada pazudušā izdevuma pārspiestas 1712. gada dziesmu grāmatā. Dīcs pirmajā darba posmā no 1706. līdz 1712. g. uzrakstījis pavisam 87 dziesmas, no šīm dziesmām 28 tulkotas no zviedru valodas, 35 ņemtas no Kundizija, no Rīgas vācu dziesmu grāmatas 18 un no nezināmiem avotiem četras, kas var būt Dīca oriģināli. Šīs dziesmas ir: Mans Dievs es tevi teikšu, Vai kādi vaidi šinī laikā, Cian priecājies arvienu un 110. Dāv. dziesmas pārstrādājums Dievs sacīja visaugstākais. Dažas Dīca dziesmas no šī laikmeta ir palikušas anonīmas, kā: Nu visi noval priecājties, Tev debess Tēvs mēs teicam, Apdziedam vīru bagātu un Paldies tev, tētīt miļākais.

Dīca darbības otrais periods no 1720. līdz 1723. gadam, kad viņš redīgē jauno rokas grāmatu un pārstrādā dziesmu grāmatu. Šai darbā viņš bez Depkina sakopotām dziesmu grāmatām balstās uz Bīnemaņa 1714. g. izdoto dziesmu grāmatu. Šai grāmatīnā Bīnemanis sakopojis kā savas, tā arī Višmaņa dziesmas. Višmanis ar savu Nevācu Opīcu ir stipri ietekmējis garīgo dziesmu tulkotājus 18. gadusimteņa sākumā. Ja Fūrekērs tiešām bija dzejnieka talants, tad tālākiem tulkojumiem lielā mērā talanta trūkumu izlīdzēja skola. Ne par velti J. Višmanis tik daudz uzmanības savā Nevācu

Opicā ir veltījis Fürekerā dziesmām. Kopā ar vispārīgu rakstniecības teoriju viņš dod receptes, kā ražot dziesmas, un analizējot atklāj Fürekerā paņēmienus, pat rāda kā var parafrazēt šīs dziesmas, ko vēlākie dziesmu rakstītāji nemaz nekaitrējās izlietot. Un arī trīs lielākie 18. gadusimteņa sākuma garīgo dziesmu tulkotāji Dīcs, Bīnemanis un Grēvens šīs Nevācu Opica pamācības labprāt izlietoja. Arī citādi šiem trim vīriem, kas 15 gadu laikā saražoja milzīgu vairumu dziesmu: Dīcs 211, Bīnemanis 102, Grēvens 154, t. i. kopā 467 dziesmas, kur parastā dziesmu grāmatā to skaits bija ap 650, bija daudz kopējs. Viņi visi ir jau Gerharda skolas piekritēji. Gerhards ir tas autors, no kuŗa visvairāk dziesmu tulkojis kā Bīnemanis, tā arī Dīcs savas darbības otrā posmā, un arī Grēvens. Daži no viņiem, kā Dīcs, ar stipru piētisma noskaņu. Visi trīs savas dziesmas ņem no viena avota — Brevera vācu dziesmu grāmatas un visiem arī kopējs mērķis tuvināt latviešu dziesmu grāmatu pēc iespējas Rīgas vācu Brevera rediģētai dziesmu grāmatai.

Pirmais parādījās iespiedumā Bīnemaņa dziesmu krājums. Vai šai izdevumā bez Bīnemaņa un Višmaņa dziesmām bija arī citu autoru dziesmas? Tā kā pats izdevums nav uzglabājies, tad par to grūti spriest, bet ir Dīcam norādījums, ka Bīnemaņa grāmatīņā iespiesta dziesma „Celiet kūmi svētas rokas“, kas ir vai nu E. Glūka Celiet ļaudis svētas rokas, jeb arī jauna Bīnemaņa dziesma. Tāpat arī Dīca dziesmu grāmatā ir iespiesti divi vienas dziesmas varianti: Kopā esam Jēzulīt un Mīļais Jēzu, mēs nākam, un abus Dīcs apzīmē kā Bīnemaņa, Grēvens turpretim tikai pirmo apzīmē kā Bīnemaņa — un otro atstāj anōnīmu. Nav arī zināms, vai ir uzglabājušās visas Bīnemaņa dziesmas. Katrs atsevišķi ne Dīcs, ne Grēvens nav savos izdevumos ņēmis pilnīgi visas Bīnemaņa dziesmas, dažas dziesmas trūkst vienam, dažas otram, iespējams arī, ka dažas dziesmas nav iespiedis ne viens, ne otrs, bet tādu pazudušu dziesmu nevar būt sevišķi daudz, jo uzglabājušās ap 102 dziesmas. Oriģinālu dziesmu starp Bīnemaņa dziesmām nav, vienīgā dziesma, kas var būt Bīnemaņa oriģināls, ir dziesma par nelāgu pildīšanu un dzeršanu „Tev sūdzam, visu valdīgs Dievs“. Visas dziesmas ņemtas no Brevera dziesmu

grāmatas, izņemot iepriekš minēto un P. Odeborna dziesmu „Šo dienu arī beidzam“, kas tulkota no citas redakcijas.

Bīnemaņa dziesmu grāmatiņa bija spēcīgs ierosinājums tālākam darbam latviešu dziesmu grāmatas izveidošanā. Pēc Fūrekera tas bija bagātākais ieguvums atskanoto dziesmu laukā, kas kopā ar Dīca iepriekš publicētām dziesmām radīja solidus pamatus darbam, par kuŗa reālizēšanu jau sapņoja savā laikā Fūrekers, t. i. reālizēt tādu atskanotu latviešu dziesmu grāmatu, kas cienīgi varētu nostāties blakus Rīgas vācu dziesmu grāmatai. Un nebija ilgi jāgaida, kad pie šī darba neatkarīgi viens no otra ķērās divi spēcīgi vīri, maģistrs Svante Gustavs Dīcs un superintendents Aleksandrs Grēvens.

Gen.-superintendenta Bruinjinga uzdevumā Dīcs ķērās pie dziesmu grāmatas pārstrādāšanas un jauno nepieciešamo dziesmu uzrakstīšanas 1720. g. Pirmā jauna dziesma pārtulkota 1720. gada 6. jūl., pēdējās 1721. g. 17./XI., vēlāk šis krājums papildināts ar 15 dziesmām, un 1722. gada 12./IX jau ģen.-superintendents Bruinings uzaicina Rīgas konsistorijas sēdē, lai kāds mācītājs pieteiktos, kas varētu labot iespiežamās grāmatas korrektūru, kuŗu Dīcs no jauna pārstrādājis un revidējis. To apņemas izdarīt Jāņa baznīcas mācītājs N. Sko-deiskis. Dziesmu grāmata iznāk Frölichā izdevumā 1723. gada maijā. Tai pašā gadā iznāk arī Dīca pārstrādātas pārējās latviešu rokas grāmatas daļas.

Dīcs šim izdevumam pārtulkojis 124 jaunas dziesmas, oriģinālu to starpā nav. Dziesmas ar maziem izņēmumiem ņemtas no Brevera dziesmu grāmatas, no pārējiem avotiem Dīcs izmantojis Halles un Mengdena dziesmu grāmatas.

Pie pašas grāmatas revīzijas Dīcs tomēr ķēras uzmanīgi. Nevajaga aizmirst, ka arī šī grāmata tika iespiesta konservatīvās Rīgas pilsētas konsistorijas uzdevumā un uzraudzībā, un Rīgas Jāņa draudze cieti turējās pie savām vecām tradīcijām un tekstiem, kā to jau redzējam Depkina strīdā ar Glūku. Tādēļ šeit domāt par radikālu veco dziesmu izsviešanu nevarēja, bija vecie teksti jāatstāj, un tikai daļu no tiem varēja izslēgt, bet pati grāmata uzbūvēta ir tikai no atskanotām dziesmām, un bezatskaņu dziesmas grāmatā iespraustas no lieka. Jau iepriekš iespiestās latviešu dziesmas Dīcs ņem no sekojošām grāmatām: Bīnemaņa, Pērļu rotas un di-

vām Rīgas dziesmu grāmatām; pirmo viņš apzīmē ar Depkina vārdu, un tas ir tas pazudušais D. pēdējais izdevums, kas iznāca ap 1708. gadu, otro viņš apzīmē Rīg., un tas ir 1712. g. izdevums, pie kam Dīca korrigētais eksemplārs ir arī uzglabājies. Interesanti ir tas, ka divas dziesmas Dīca grāmatā ņemtas no Elgera katoļu dziesmu grāmatas. Tāpat Dīca rīcībā ir bijis Fūrekera dziesmu manuskripts. Kā no Dīca korrigētā 1712. g. izdevuma eksemplāra redzams, Dīcs nosvītrotis vispirms ap 50 Manceļa dziesmu, tad pusi no J. O. un J. A. dziesmām. Depkina, Lauterbacha un Baumaņa dziesmas ir stipri korrigētas un dažas nosvītrotas, grozītas arī dažas Remlinga dziesmas un nedaudz pat dažas Fūrekera dziesmas. Arī dažas Bīnemaņa dziesmas ir pārstrādātas, kā „Kungs Dievs, mēs teicam tev,“ kuŗas pēdējie panti nesaskanēja ar Rīgas tekstu. No citu autoru neiespiestām dziesmām Dīcs uzņēmis divas C. H. S. dziesmas; kas aiz šiem burtiem slēpjas, nav zināms (vai nav C. H. W?).

Ja Dīcu aizmirsa kā dziesmu grāmatas sastādītāju un minēja tikai kā autoru, tad Grēvenu aizmirsa kā autoru un pazina tikai kā dziesmu grāmatas sastādītāju. Grēvena sastādītā dziesmu grāmatā ir daudz, ap 160, anōnīmu dziesmu, par kuŗu autoru nekas nav zināms. Daži literātūras vēsturnieki gan min, ka lielu daļu no šīm anōnīmām dziesmām esot uzrakstījis jaunākais J. Višmanis, Baldones mācītājs, bet tas ir minējums, kas nebalstās uz noteiktiem datiem. Arī pats Grēvens priekšvārdos nosauc J. Višmani kā vienu no tiem avotiem, no kā viņš savas dziesmas smēlis, bet te ir runa par veco J. Višmani un viņa Nevācu Opicu. Tāpat Grēvens rūpīgi min visus citus avotus, no kurienes ņemtas viņa dziesmu grāmatas dziesmas, atzīmējot kā tādus arī Bīnemaņa dziesmu grāmatīņu un Rīgas dziesmu grāmatu, tāpat arī viņš savā dziesmu grāmatā ļoti rūpīgi apzīmē dziesmu tulkotāju iniciālus, kā arī to, kuŗu dziesmas jau iepriekš iespiestas, kā C. F., M. G. R., N. F. H., B. W. B., M. S. G. D., L. D., C. L., J. W. P. D. etc., tā arī to līdzstrādnieku vārdus, kas savus darbus iespieduši pirmoreiz viņa dziesmu grāmatā, kā W. St. (Steineks), C. D. B. (Briskorns), L. D. P. B. (Dörpers). Gluži neticams būtu tas, ka viņš tikai vienam līdzstrādniekam J. Višmanim būtu darījis pāri un viņa vārdu noslēpis un šī slēpšana nebūtu

nākusi gaismā. Drīzāk saprotama ir cita lieta, ka redaktors savas dziesmas atstāj bez iniciāliem, tā to darijis Dīcs savā Pērļu rotā un arī Adolfijs savā dziesmu grāmatā. Ir arī citi norādījumi par to, ka šo dziesmu tulkotājs ir pats Grēvens. Dziesmu grāmata sastādīta jau 1722. gadā, t. i. vienā laikā ar Dīca dziesmu grāmatu, bet dažādu tehnisku iemeslu dēļ to varēja iespiest tikai 1727. gadā. Grēvens dziesmu grāmatas sastādīšanā varēja brīvāk rīkoties kā Dīcs un novecojušos materiālu izmest ārā no dziesmu grāmatas. No šīs dziesmu grāmatas izmestas visas bezatskaņu dziesmas (dažas atstātas nelielā pielikumā), nav uzņemta neviena J. O. un J. A. dziesma, arī no Depkina, Lauterbacha un Baumaja dziesmām uzņemtas tikai dažas. Dīca līdz 1712. g. publicētās dziesmas Grēvens izmantojis lielā mērā. Grēvena dziesmu grāmatā ir pat trīs dziesmas, kuŗas pats Dīcs savā dziesmu grāmatā nav ievietojis. Tās ir Dīca dziesma: Tev mēs no sirds pateicam un divas nopūšanās: Nu tavā namā es, ak augstais Dievs, atnāku, Ak mīļais Tēvs, tev teicu es. Paša Grēvena dziesmu šai izdevumā ir 154, šis skaits par 30 dziesmām ir lielāks kā Dīca savai dziesmu grāmatai rakstīto dziesmu skaits, arī Grēvena jauno līdzstrādnieku Steineka, Brīskorna, Dörpera un M. G. P. (M. Grupenius?) dziesmu skaits ir pāri par divdesmit, tā ka Grēvena Kurzemes dziesmu grāmata iznāca kuplāka kā Dīca dziesmu grāmata. Grēvens savu dziesmu tulkojumus ņēmis tikai no Brevera dziesmu grāmatas, izņemot vienu dziesmu „Kur nabadziņš es savu galvu likšu“, kuŗai trūkst vācu virsraksta un kuŗa var būt Grēvena oriģināls. Arī pašas dziesmas Grēvena grāmatā sakārtotas nevis pēc alfabēta, bet pēc tās kārtības, kādā tās atrodas Brevera dziesmu grāmatā. Strādājot paralēli ar Dīcu, abiem tulkotājiem rodas diezgan daudz paralēlu vienu un to pašu dziesmu tulkojumu. Tādu dziesmu ir 41, un šīs četrdesmit dziesmas, kam Kurzemes un Vidzemes dziesmu grāmatās bija dažādi teksti, bija arī tās, kas vairs neatlāva atgriezties pie vienotas dziesmu grāmatas. Lai gan dziesmu grāmatu pārstrādātāji nākošos izdevumos centās šo plaisu starp Dīca un Grēvena dziesmu grāmatām mazināt, pievienojot 1762. gada Dīca grāmatai pielikumu, kuŗā uzņemtas daudz Grēvena dziesmas, tāpat Hūns 1754. g. jaunajā Kurzemes dziesmu grāmatā ievēd

daudz Dīca dziesmu, tomēr vagas, ko ierāvuši abi lielie vīri
Dīcs un Grēvens vairs nesaplūst kopā un abas dziesmu grā-
matas: Kurzemes un Vidzemes, turpina savus patstāvīgus
ceļus.

Vecāko dziesmu grāmatu bibliografija.

1. Undeutsche | Psalmen vnd | geistliche Lieder oder Gesenge // welche in den Kirchen des Fürstenthums | Churland vnd Semigallien in Liefflande | gesungen werden. | *) M. D. LXXXVII. 51 lapa (iesk. 3 l. p. reģ.) 4°.

Ietilpst Karalaučos G. Osterbergera spiestuvē iespiestā rokas grāmatas izdevumā (bez kopējā virsraksta).

Eksemplāri: Karalaučos un Tērbatā.

Zinātnisks jaunizdevums: A. Bezzenberger u. A. Bielenstein. 1886.

2. Psalmen vnd geistliche Lieder oder Gesenge / welche | in der Kirchen Gottes zu Riga / vnd an= | deren örtern Liefflandes mehr / in Lieffländi= | scher Patwrsprache gesungen werden / Dem | gemeinen Hauszgesinde vnd Patwren | zur erbauung nutz vnd fromen. | **) Gedruckt zu Riga in Liefflandt / | bey Nicolaus Mollin / | 1615.

tituls + 100 + (2) lapas (reģ. 5 l. p.). 4°. (A—Dd 2).

Ietilpst Mollina rokas grāmatas izdevumā (tāpat bez kopēja virsraksta).

Eksemplāri: Tērbatā un Rīgā (Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde).

3. Lettische | Geistliche Lieder vnd | Psalmen / Collecten vnd Gebehete / so | das gantze Jahr durch in Christlicher ver= | samblung zu Hause vnd in der Kirchen | gebraucht werden. | Von neuen übersehen | corrigiret vnd vermehret | Durch | GEORGIVM MAN-CELIVM | Sengallum P. | Ad Zoilum: | Serviat omne DEO studium, fremat Orbis & Orcus: | Rumpatur Momus: Sat placuiffe DEO. | Cum Grat. & Privileg. Serenif. Reg. Svec. | Gedruckt zu Riga in Lieffland / durch vnd in Verlegung Gerhard Schröders / 1631.

*) Seko pa 2 pantīni no 92. un 96. psalma vāciski, sk. titullapas faksimilus 1886. g. izdevumā un citur.

**) Seko tie paši psalmu pantīni, starp tiem kokgriezums: kēniņš Dāvids ar kokli, Dievs padebešos. Sk. faksimilus 15 l. p. Tur redzamas arī Rīgas eksemplāra atšķirības no augšā norakstītā Tērbatas teksta.

tituls + 196 l. p. + (15) l. p. reģ. 4°. (B—Ee 2).

Ietilpst Vādemēkumā.

Eksemplārs: Tallinā (Igaunu literāriskās biedrības bibliotēkā).

4. Lettiſche | Geiſtliche Lieder | vnd Pſalmen / Collecten vnd Gebete | ſo das gantze Jahr durch in Chriſtlicher | Verſammlung zu Hauſe vnd in der Kirchen | gebraucht werden. | Zum andermahl überſehen / corrigiret | vnd vermeeret. | Durch | GEORGIVM MANCELIVM | Semgallum, der S. Schrifft Licentiatum | vnd jetziger Zeit Fürſtlicher Ehrländiſcher | Hoff-Prediger. | Ad Zoilum...*) | Cum Gratia et Privileg. Seren. Reg. Maj. Svec. | Riga in Lieſſland | Gedruckt vnd verlegt durch Gerhard Schrödern. | Im Jahr 1643.

187 l. p. + 11 l. p. reģ. 4°. (A—Bb 4).

Ietilpst Vādemēkuma 2. izd.

Eksemplārs: Rīgas pilsētas bibliotēkā. Kur vēl?

5. Lettiſche Geiſtliche | Lieder | und Pſalmen / Colle-cten und Gebäte / ſo das gan-tze Jahr durch in Chriſtlicher Ver-ſammlung zu Hauſe und in der | Kirchen gebraucht werden. | Wie ſie vormahln | Durch den Sel: Heren | GEORGIUM MANCE-LIUM. SS. Theol. Licent. wei-land Fürſtl. Ehrländiſchen | Hoffprediger // In Lettiſcher Sprache aufzgegeben. | Numehr aber wieder neu aufge-|legt / und mit ſchönen Reim-|liedern vermeh-ret. | Ad Zoilum...**) | Cum Grat. & Priv. S. Reg. M. Svec. | Riga in Lieſſland // Druckts und verlegt's Heinrich Beſſemeiſer | Im Jahr Chriſti 1671.

408 l. p. (reģ. 385.—408.). 8°. (A—Cc 4).

Ietilpst Vādemēkuma 3. izd. (noslēgts 1673. g., dziesmu grāmata nobeigta 1672.***)

Eksemplārs: Rīgā (Ges. f. Gesch. u. Alt-k.).

6. Lettiſche Geiſtliche Lieder und Pſalmen / Collecten und Gebäte / ſo das gantze Jahr durch in Chriſtlicher Verſammlung zu Hauſe vnd in der Kirchen gebraucht werden. Wie ſie vormah-

*) un tālāk, tāpat kā 1631. g.

**) u. t. t. kā agrāk. Faksimils FBR VIII 177 (L. Bērziņa Kristofors Fūrekers 33. l. p.).

***) Sk. FBR VIII 159 (15).

len Durch den Sel: Herrn Georgium Mancelium SS. Theol. Licent. weiland Fürstl. Churländischen Hoffprediger. In lettischer Sprache außgegeben. Nun mehr wieder neu auffgeleget / und mit Hn. Christ. Fürecker und andern Treuen Seelsorgern schönen Reimliedern vermehret. Ad Zoilum...*) Riga. Bey und auff kosten Georg Matth. Köllern. in der Kramer Straffe 1685.

455 l. p. ar registriem. 8°.

Ietilpst Vādemēkuma 4. izd.

Eksemplārs: Rīgā (Latviešu literāriskās biedrības bibliotēkā. Nebija pieejams korrektūrai).

7. Lettische | Geistliche Lieder | Und | Collecten // Wie sie so wol in öffentlicher Christlicher Versammlung // alsz auch zu Hause in Andacht zugebrauchen; | Theils vormahls von dem | Wehland HochEhrwürdigen und Hochgelahrten | Herrn GEORGIO MANCELIO, | Der Heil: Schrifft Licentiato, und HochFürstli- | chen Curländischen Hof-Predigern / auß dem Teutschen | übersetzet // Theils hernach von dem auch | Wehland / WolEhrenfesten und Wolgelahrten | Herrn CHRISTOPHORO Fürecker // Der Heil: Schrifft Besliffenen in wol-lautende Reime | verfasset / und so wol von Ihm / alsz auch andern Christlichen Lieb- | habern der Lettischen Sprache mit vielen schönen Reim-Liedern ver- | mehret / zum erstenmahl zusammen außgegeben / und mit der | Übersetzer Namen Initial-Buchstaben angedeutet // von | HENRICO ADOLPHI, | Der Hertzogthümer Curland und Semgallen Superintendente, und Ober-Pastorn in Mitau // Gedruckt / in der HochFürstl. Residentz Mitau / von Sr: HochFürstl: Durchl: | Hof-Buchdrucker George Radetzky. 1685.**)

281 l. p. + (13) l. p. reģ. 4°. (A—Oo 4).

Ietilpst Kurzemes rokas grāmatā Vermehrtes Lettisches Hand-Buch.

Eksemplāri: Visās lielākās Rīgas bibliotēkās un citur.

8. (Latwišķa Dzeesmu grahmata. Riga 1686, druckts Joh. Georg Wilken.)

[Istais tituls nav zināms. Tā ar roku uzrakstīts uz priekšā iesietas baltas lapās.]

466 l. p. + 8 l. p. reģ. 12°.

*) u. t. t. kā agrāk.

**) Faksimils FBR VIII 223 (79), Rahstnieku sejas Nr. 2, 23 un citur.

Eksemplārs (bez titula lapas): Rīgā (Latv. liter. b. bibl.).

9. Latwiška Dseesmu-Grahmata tik labbi ar wezzahm ka ar daudš jaunahm Dseesmahm / kas daschaddšs Laikšs dseedamas / Ir Basnizas- Luhgšchanahm un ta Behnina Dahwida 7 Dseesmahm no Grehtu- Utstahšchanas Deewam par Gohdu un teem Latweešcheem Skohlaš Behrneem / ir zitteem / kas to latweešchu Wallodu proht / par abbu wairota un šataišita. Riga Gedruckt bey Johann Georg Wilcken Königl. Buchdrucker 1690. |

338 l. p. 8°. (A—Zs).

Eksemplārs: Upsalā.

10. Ein vollkommenes Lettisches Gesangbüchlein, darinnen Alle alte und neue Geistliche Lieder, so in denen Lettischen Christl. Gemeinen gesungen und gebraucht werden, zu finden sind. Vorbey Ein schön und kurtz Gebet-Büchlein, auff alle Tage in der Wochen, die fürnehmsten Feste durchs gantze Jahr und andere Zufälle; nebst denen herrlichen Reym-Sprüchlein auff alle Evangelia gericht, angehängt ist, Gott zu Ehren und der Lettischen Jugend zum Besten ausgefertigt. Cum Gratiâ et Privilegio. Riga, bey G. M. Nöller.

Latvisks speciālitulš:

Pillniga Latwiška Dseesma-Grahmata, eekšh ka Wiššas wātžas un jaunās Deewa Dseesmas, eekšh Deewa Draudšibas wallkojamas, atrastās tohp. Ka arrišsan weena ihšša Deewa Luhgšchanas Grahmatinna, eekšh wiššahm Meesšas un Dwehšeles-Bāhdam, šōwiške Us wiššahm Šwehtdeenam aran to šwāhtu Ewangeliumu wallkojama Deewam par Gohdu un tai Latwiškai Draudšibai par labbu šataišita. Cum Gratiâ et Privilegio. Riga 1693. bey G. M. Nöller.

646 l. p. un 32 l. p. reģ. 12°. (A—Fi 6).

Eksemplārs: Rīgas pilsētas bibliotēkā (def. Tituli zināmi no Napjerska apraksta).

11. Latweešcha | Dseesmu | Grahmata | eekšh ka | Tik labbi wiššadaš wezžas kà ir | jaunās garrigas Dseesmas // Deewa Draudšibā ir Mahjās | dseedamas // wairak ka tšchettr-fimts irr šalassitas // Zittas it no jauna šataišitas // Deewam par Gohdu / tai Chri- | štital Latweešchai Draudšibai par | labbu / wallkojamas // tohp atrastās. | Riga // Bey Georg Matthias Nöller. |

654 l. p. + 80 l. p. reģ. 8°. (A—Zz 8). Iespiesta 1696. g., ietilpst 1703. g. Baznīcas, sēta un skolas grāmata.

Eksemplārs: Rīgas pilsētas bibliotēkā.

12. Latwiſka | Dſeesmu=Grah= | mata // Tit labbi | Ar wez-
zahm / kà ar daudſjau= | nahm Dſeesmahm / kaſ daſchadòs Laifòs
dſeedamaſ // Ir | Baſnizaſ=Luhgſchanahm un ta Reh= | nina Daſ-
wida 7 Dſeesmahm no | Grehku=Atſtaſchanaſ // Dſewam par
Gohdu un teem Lat= | weeſcheem Skohlaſ Behrneem / ir zitteem //
kaſ to Latweeſchu Wallođu proht / par labbu | wairota un ſatai-
ſita. | RZGA / Gedruckt bey Johann Georg Wilcken / königl.
Buchdrucker / 1700. |

8°.

Pilnīga eksemplāra nav; 1 loksne ar titullapu Rīgā (Ges.
f. Gesch. u. Alt-k.).

13. Garrigu Dſeesmu Grahmata | ar daſchadahm tit labbi
wezahm // kà ir Jaunahm Dſeesmahm / kà | arribſan weena jauna
D e e w a = | Reeluhgſchanaſ Grahmatiana // eeſch wiſſahm Beh-
dahm walfojama // Weeglaſ Klahſt = R e ſ ſ a ſ c h a n a ſ dehl | ſchini
teewà un ſmuidigà Tehl | pahrtaiſita. | Riga | Georg Mathias
Nöller. | 1704. |

635 l. p. 12°.

Eksemplāri: Stokholmas karaliskā bibliotēkā un Latv. lit.
b. bibliotēkā. Otram Stokholmas eksemplāram atšķiribas titul-
lapā: Deewu, Reſchanaſ; gada skaitļa nav, priekš „Riga“ vin-
jete, kuŗas datētam eksemplāram nav. Tekstā atšķirību nav.

14. 1708. g. izdevums mazā formātā — nav nekur at-
raſts.

15. Latwiſka | Dſeesmu | Gahmata | eeſch kà | Tit labbi
taſh apraſtaſ kà ir | zittaſ jaunaſ garrigaſ Dſeesmaſ // Ir Dſe-
wa Draudſibà / ir Mahjâſ // dſeedamaſ // Wairak ne kà tſchetr-
ſimts irr ſalaſſi= | taſ / ir zittaſ itt no jauna | ſataiſitaſ // Dſe-
wam par Gohdu / tai Kri= | ſtitai Latwiſkai Draudſibai par | labbu /
walfojamaſ // tohp atraſtaſ. | RZGA // Bey Georg Mathias Nöller. |

586 l. p. + 30 l. p. reģ. 8°. (A—Qq 4).

Iznākusi 1711. jeb 1712. g.

Eksemplāri: Rīgas pilsētas bibliotēkā un Latv. lit. b.
bibliotēkā (nepareizi apzīmēti ar 1708. g.).

16. (Latwiška Dseefmu Grahmata, eefšā ka tif labbi tahš ap-
raftas, ka ir zittas itt no jauna šataifitas garrigas Dseefmas, ir
Deema Draudšibā ir Mahjās dheedamas, šefšfimits fšhetrdesmits un
ašton tohp atraftas, tas Deewam par Gohdu, tahm Kristitahm Lat-
weefšhu Draudšibahm par labbu šalašitas irr. Riga bey Sam. Dor.
Frölich.)

733 l. p. + reģ. un pielikumi. (1723. g. izdevumā ne-
pareiza numerācija, tā ka iznāk tikai 727).

Dažādi izdevumi, sākot ar 1723.

17. Jelgauas | Jauna in pilniga | Lattweefšhu | Dseefmu-
Grah- | mata // Kurja | Beez-fimits in trihs-desmits fšhettras Gar-
rigas in | dauds jaunas šalašitas in šataifitas Dseefmas | Lihdi
ar | Weenu | Lattweefšhu Bahtaru | Grahmatu // Us wifšfeem Lai-
feem / Swehtahm Deenam / in ikweena Bilwehka | Waijadšibas in
Buhššanas atrohdamas ir. | Tahm Kuršemmes Deewa Swehtam in
Kristigahm | Draudšehm / ka ar ikweenam Lattweefšhu Bilwehkam /
par Širds eepree- | zinaššanu in Labbumu išdohta in Rašttohs
eespeesta. | JELGAUAS / Anno 1727.

priekšv. + 498 l. p. + reģ. 4°. (A—Yy 4).

Šī bibliografija ir tikai plašāka bibliografiska darba sā-
kums un izmēģinājums. Lūdzam pētījumu biedrus norādīt uz
tā principiālām un faktiskām kļūdām un tās izlabot. (Visās
vietās šz un tz ir ligātūras vietā, tāpat gan visur ā utt. iz-
pilda ā utt. vietu.)

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309078673

Ramaves izd.

1. **Ceļi.** Rakstu krājums docenta L. Bērziņa sešdesmitās dzimšanas dienas piemiņai. Rīgā, 1931. Ls 1,50
2. **Filoloģijas materiāli.** Profesoram J. Endzelīnam sešdesmitajā dzimšanas dienā veltīts rakstu krājums. Rīgā, 1933. Ls 7,—
3. **Ceļi.** Rakstu krājums. II. Rīgā, 1933. Ls 1,30
4. **Ceļi.** Rakstu krājums. III. Rīgā, 1933. [Veltīts profesoram J. Kauliņam septiņdesmitajā dzimšanas dienā.] Ls 3,50
5. **Ceļi.** Rakstu krājums. IV. Rīgā, 1934. Ls 1,50
6. **Ceļi.** Rakstu krājums. V. Rīgā, 1935. Ls 1,50
7. **Ceļi.** Rakstu krājums. VI. Rīgā, 1935. [Veltīts Kr. Barona simtās dzimšanas dienas piemiņai.] Ls 6,—
8. **Alvils Augstkalns. Leišu valodas elementi latviešu ģimnazijai.** Rīgā, 1935. Ls 0,65
9. **Valodas prakses jautājumi.** Red. prof. J. Endzelīns. Sakārt. stud. phil. P. Ozoliņš. Rīgā, 1935. Ls 1,50
10. **Prof. P. Kļauka. Starptautiskās valodas problēma.** Rīgā, 1935. Ls 0,50
11. **Jānis Straubergs. Latviešu pirmās dziesmu grāmatas.** Rīgā, 1936. Ls 0,70

J. Straubergs. Rīgas latviešu skolas zviedru laikos. 1. Ģertrūdes skola 1632—1932. 20 l. p. Izd. Latvijas skolotāju kooperatīvs. Ls 0,45.

Drīzumā iznāks A. Gulbja apgādā: J. Straubergs. Rīgas latviešu nacionālās cīņas 18. gadu simtenī.

Ramaves pasta tekošs konts 10888.

Cena Ls 0,70.

25/10/4

20 1/2 3/6
(2)